

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

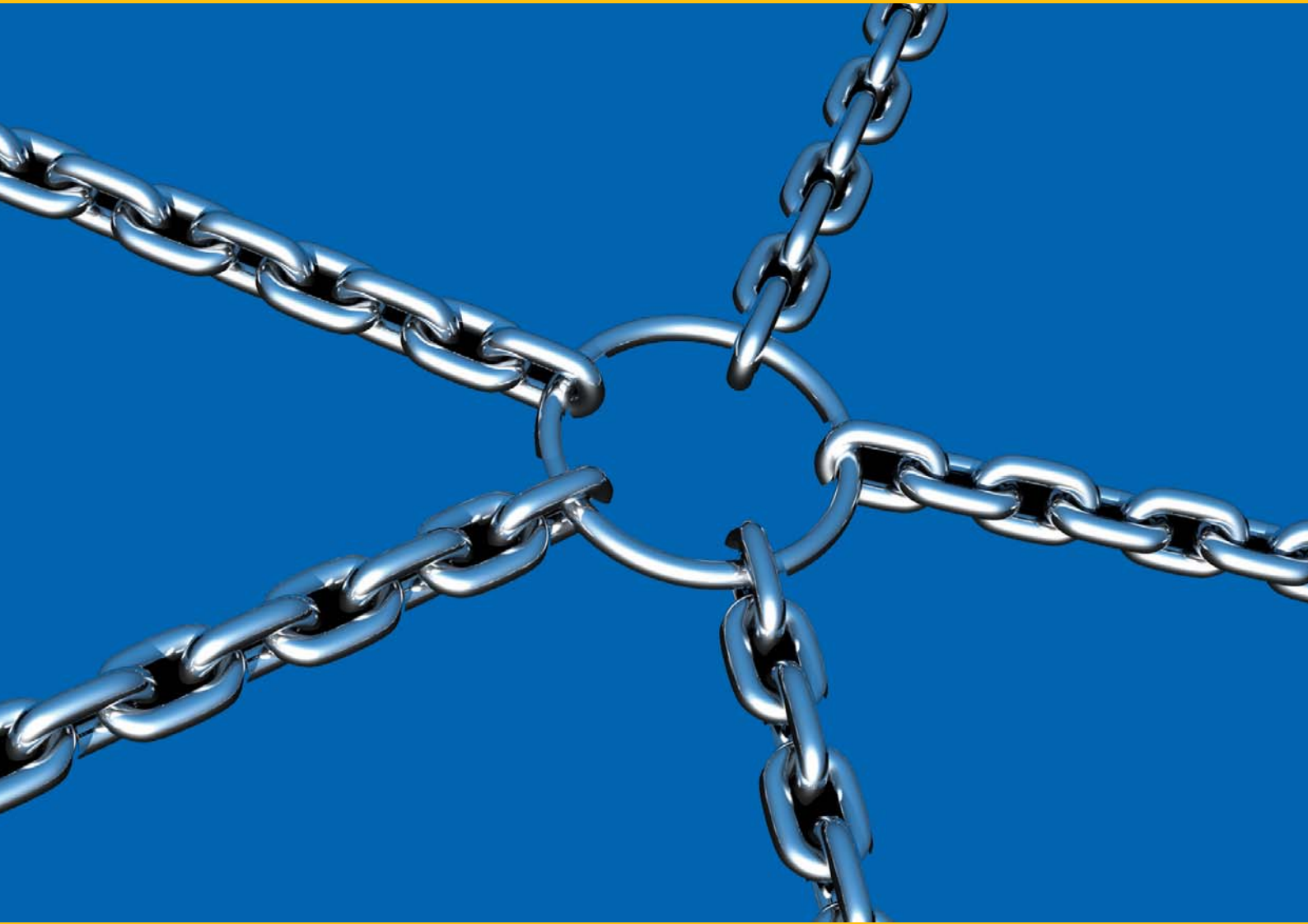
The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/210356>

Please be advised that this information was generated on 2021-02-27 and may be subject to change.

L. Mulder | I. van der Veen | T. Paas | D. Elshof

Onderwijsprestaties en schoolloopbanen na de schakelklas

Een vervolgonderzoek bij leerlingen die in 2006/07 of 2007/08
in een schakelklas hebben gezeten

KOHNSTAMM INSTITUUT

ONDERWIJSPRESTATIES EN SCHOOLLOOPBANEN NA DE SCHAKELKLAS

Onderwijsprestaties en schoolloopbanen na de schakelklas

*Een vervolgonderzoek bij leerlingen die in 2006/07 of 2007/08
in een schakelklas hebben gezeten*

ITS
L. Mulder
T. Paas

Kohnstamm Instituut
I. van der Veen
D. Elshof

De particuliere prijs van deze uitgave is €12,50
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024-363 35 00.
Foto omslag: Nationale Beeldbank

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Mulder, Lia.

Onderwijsprestaties en schoolloopbanen na de schakelklas. Een vervolgonderzoek bij leerlingen die in 2006/07 of 2007/08 in een schakelklas hebben gezeten. /

- Nijmegen: ITS

ISBN 978 – 90 - 5554 - 410 - 3

NUR 840

Projectnummer: 34000593

© 2011 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

In het kader van de landelijke evaluatie van de schakelklassen is in de schooljaren 2006/07 en 2007/08 door het ITS en Kohnstamm Instituut onderzoek uitgevoerd naar de implementatie, organisatie, werkwijze en effecten van de schakelklas. De resultaten van de onderzoeken waren veelbelovend. De taalprestaties van de schakelklaskinderen waren in het schakeljaar in het algemeen meer omhoog gegaan dan die van vergelijkbare kinderen in de controlegroep, en vrijwel alle betrokkenen waren positief en enthousiast over (het werken in) de schakelklas.

Het belangrijkste doel van de schakelklas is het verbeteren van de taalvaardigheid van kinderen met een taalachterstand, zodat ze daarna met succes de schoolloopbaan in de reguliere klas kunnen vervolgen, en wellicht kunnen doorstromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs dan zónder schakelklas mogelijk zou zijn. Of die lange-termijn doelstellingen worden bereikt, kan worden vastgesteld door de schoolloopbanen van schakelklaskinderen gedurende langere tijd te volgen.

In opdracht van het ministerie van OCW hebben het ITS en Kohnstamm Instituut in schooljaar 2009/10 een eerste vervolgonderzoek naar de voormalige schakelklaskinderen uitgevoerd. In dit onderzoek zijn zowel de schakelklasleerlingen uit schooljaar 2006/07 als de leerlingen uit 2007/08 betrokken. De meeste leerlingen zijn na het schakeljaar weer ingestroomd in een reguliere klas. Kinderen die in het schakeljaar in de bovenbouw of in de kopklas zaten, hebben inmiddels de overstap naar het voortgezet onderwijs gemaakt. In het vervolgonderzoek zijn de schoolprestaties en schoolloopbanen van de voormalige schakelklaskinderen zowel in het basis- als in het voortgezet onderwijs verder gevolgd.

De resultaten van het vervolgonderzoek worden in dit rapport beschreven. Ze laten zien hoe het met de leerlingen ná het schakeljaar verder is gegaan, en geven een eerste indicatie van de effecten van de schakelklas op de langere termijn.

Lia Mulder (ITS)

Ineke van der Veen (Kohnstamm Instituut)

Inhoud

1 Inleiding	1
2 Opzet onderzoek naar de schoolprestaties en -loopbanen van de voormalige schakelklasleerlingen	3
2.1 Inleiding	3
2.2 De loopbanen in het basisonderwijs	5
2.3 De loopbanen in het voortgezet onderwijs	5
2.4 Controlegroepen	6
2.4.1 Controlegroep basisonderwijs	6
2.4.2 Controlegroep voortgezet onderwijs	7
2.5 Respons	7
3 Groepen en prestaties in het basisonderwijs	9
3.1 Schakeljaar afgemaakt?	9
3.2 Tweede schakeljaar, paralleljaar of extra jaar?	12
3.3 De loopbaan in de latere jaren	15
3.4 De prestaties in de reguliere klas	16
3.4.1 Analyse-opzet	16
3.4.2 Resultaten	18
3.5 Resultaten effectmeting op niet-cognitief gebied	32
3.6 Samenvatting	35
4 De voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs	37
4.1 Inleiding	37
4.2 Verzamelde gegevens en respons	37
4.3 De voormalige kopklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs	38
4.4 De voormalige kopklasleerlingen in het tweede en derde jaar van het voortgezet onderwijs	40
4.5 De onderwijspositie in het tweede en derde jaar vergeleken met het advies	44
4.6 De onderwijspositie van de voormalige kopklasleerlingen vergeleken met de controlegroep	46
4.7 Samenvatting voormalige kopklasleerlingen	49

5 Overige voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs	53
5.1 Inleiding	53
5.2 Verzamelde gegevens en respons	53
5.3 De voormalige schakelklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs	54
5.4 De voormalige schakelklasleerlingen in het tweede en derde jaar van het voortgezet onderwijs	56
5.5 Vergelijking met de controlegroep	60
5.6 Samenvatting overige voormalige schakelklasleerlingen	62
6 Samenvatting	65
6.1 Inleiding	65
6.2 Leerjaar en prestaties in het basisonderwijs	66
6.3 De voormalige kopklasleerlingen	69
6.4 De overige voormalige schakelklasleerlingen	71
6.5 Conclusie	72
Literatuur	75
Bijlagen	77
Schakeljaar 2006/07	77
Schakeljaar 2007/08	79

1 Inleiding

Sinds 1 augustus 2006 stelt de overheid in het kader van het Onderwijsachterstandenbeleid middelen beschikbaar voor schakelklassen voor autochtone en allochtone kinderen met een grote achterstand in de Nederlandse taal. In een schakelklas krijgen leerlingen een jaar lang intensief taalonderwijs, óf in een aparte klas tijdens de reguliere schooltijden (voltijds of deeltijds), óf tijdens extra lessen na schooltijd (verlengde schooldag). De schakelklas kan parallel aan groep 1 t/m 8 worden opgezet, maar ook als extra jaar tussen de reguliere groepen (bijvoorbeeld tussen groep 3 en 4), als instroomgroep voorafgaand aan groep 1 of als een kopklas na groep 8. Ook kinderen die nog niet zo lang in Nederland wonen, de zogenaamde ‘nieuwkomers’, mogen aan schakelklassen deelnemen.

Het onderwijs in de schakelklas moet erop gericht zijn om de taalachterstand te verminderen, zodat de leerling na het schakeljaar het onderwijs in de reguliere klas kan vervolgen, of in het geval van de kopklas, kan doorstromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs.

Na een pilot in 20 gemeenten zijn in schooljaar 2006/07 in circa 50 gemeenten ongeveer 115 ‘gewone’ schakelklassen opgezet voor in totaal circa 1.250 leerlingen, en 61 projecten voor neveninstromers met in totaal circa 1.000 leerlingen. In schooljaar 2007/08 is dit aantal verder uitgebreid naar 429 ‘gewone’ schakelklassen in 68 gemeenten voor in totaal circa 4.500 leerlingen. Daarnaast zijn er in dat schooljaar 75 schakelklassen voor neveninstromers opgezet.

In opdracht van het ministerie van OCW onderzoeken het ITS in Nijmegen en het Kohnstamm Instituut in Amsterdam welke varianten schakelklassen er zijn opgezet, wat de ervaringen zijn met de uitvoering, en wat de effecten van de verschillende varianten zijn op de taal, lees- en rekenprestaties van de kinderen en op hun zelfvertrouwen, gedrag en schoolwelbevinden.

De resultaten van het pilot-onderzoek en de onderzoeken die in de schooljaren 2006/07 en 2007/08 zijn opgezet, laten in het algemeen een positief beeld zien¹: de (overwegend allochtone) schakelklaskinderen hebben in alle drie de schooljaren wat

¹ L. Mulder, A. van der Hoeven en G. Ledoux (2007). *De opbrengsten van de pilot schakelklassen*. Nijmegen: ITS.

L. Mulder e.a. (2008). *Inrichting en effecten van schakelklassen. Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in het schooljaar 2006/07*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.

L. Mulder e.a. (2009). *Inrichting en effecten van schakelklassen. Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in het schooljaar 2007/08*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.

taal betreft méér leerwinst geboekt dan vergelijkbare kinderen in de controlegroep, zonder dat dit ten koste is gegaan van de rekenprestaties. Ook de kopklas heeft opgeleverd wat er van werd verwacht: de kopklassers hebben na het schakeljaar hogere scores op de Cito Eindtoets gehaald en hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen. Behalve deze ‘harde’ positieve effecten, bleken ook de ervaringen van de betrokkenen gunstig. Het (gedeeltelijk) onderwijs krijgen in een aparte groep werd door de schakelklaskinderen niet als negatief ervaren. Ze voelden zich op hun gemak in de schakelklas en voelden zich niet gestigmatiseerd. Ook hun ouders waren tevreden met de deelname van hun kind en met de vorderingen die in het schakeljaar waren gemaakt. Bij gemeente-ambtenaren, schooldirecteuren, IB’ers en leerkrachten van de schakelklas overheersten eveneens enthousiasme, motivatie en het gevoel met een succesvolle activiteit bezig te zijn.

Dat de resultaten in de eerste onderzoeken positief zijn, wil niet zeggen dat schakelklassen nu al als panacee voor achterstandsbestrijding beschouwd kunnen worden. Het verbeteren van de taalvaardigheid is immers geen doel op zich; de uiteindelijke doelstelling is dat kinderen met succes de schoolloopbaan in de reguliere klas kunnen vervolgen, en liefst doorstromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs dan zónder schakelklas mogelijk was geweest. Of die doelstellingen worden bereikt, kan pas worden vastgesteld als de schoolloopbanen van schakelklaskinderen verder worden gevolgd. In opdracht van het ministerie van OCW hebben het ITS en Kohnstamm Instituut in schooljaar 2009/10 daarom een vervolgonderzoek naar de schakelklaskinderen uitgevoerd. De resultaten van dat vervolgonderzoek worden in dit rapport beschreven.

Het rapport is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt de opzet van het onderzoek uitgelegd en gaan we in op de aantallen voormalige schakelklaskinderen die bij dit onderzoek zijn betrokken. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe het met de voormalige schakelklaskinderen die nog in het basisonderwijs zitten ná de schakelklas verder is gegaan. In hoeverre heeft de schakelklas voor vertraging in de schoolloopbaan gezorgd, werkt de extra leerwinst die de schakelklaskinderen in het schakeljaar hebben geboekt langere tijd door, en kunnen de leerlingen goed meekomen nu ze weer in de reguliere klas zitten? Hoofdstuk 4 is gewijd aan de kopklassers. In dat hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag of de kopklas heeft opgeleverd wat de bedoeling was: kunnen de kinderen in het voortgezet onderwijs een hoger niveau aan dan zonder kopklas mogelijk was geweest? Niet alleen de kopklassers, maar ook andere voormalige schakelklaskinderen zitten inmiddels in het voortgezet onderwijs, namelijk de kinderen die in 2006/07 of 2007/08 in een bovenbouw-schakelklas zaten. In hoofdstuk 5 komen die kinderen aan de orde, en wordt ingegaan op de vraag hoe het tot nu toe met deze groep in het voortgezet onderwijs gaat. In hoofdstuk 6 worden de resultaten van het onderzoek samengevat.

2 Opzet onderzoek naar de schoolprestaties en -loopbanen van de voormalige schakelklasleerlingen

2.1 Inleiding

In het vervolgonderzoek naar de voormalige schakelklasleerlingen zijn zowel de leerlingen uit schooljaar 2006/07 als de leerlingen uit 2007/08 betrokken.

In schooljaar 2006/07 namen circa 50 scholen en 579 leerlingen aan het landelijke onderzoek deel. In Tabel 2.1 staat het aantal autochtone en allochtone schakelklas-kinderen van dat schooljaar, uitgesplitst naar de groep waarin ze het jaar voorafgaand aan het schakeljaar zaten.

Tabel 2.1 – Aantallen schakelklaskinderen in schooljaar 2006/07 in het onderzoek, uitgesplitst naar de groep waarin ze het jaar daarvoor zaten

Afkomstig uit:	schakelklas	autochtoon	allochtoon	totaal
psz/groep 1	1 of 2	4	63	67
groep 2	2 of 3	21	152	173
groep 3	3 of 4	20	126	146
groep 4	4 of 5	4	27	31
groep 5	5 of 6	2	28	30
groep 6	6 of 7	1	43	44
groep 7	7 of 8	2	24	26
groep 8	kopklas	-	62	62
n leerlingen		54	525	579

Van de 579 schakelklaskinderen in het onderzoek was 90 procent van allochtone afkomst (minimaal één van de ouders is niet in Nederland geboren). In de onderzoeksgroep zaten in groep 5 en hoger vrijwel geen autochtone leerlingen. De onderbouw was sterk vertegenwoordigd: tweederde deel van de kinderen zat het jaar vóór de schakelklas in de peuterspeelzaal of in groep 1, 2 of 3. Tien procent kwam uit groep 8 en zat in het schakeljaar in een kopklas. Een kwart kwam uit een van de middenbouwgroepen.

Het aantal leerlingen dat in schooljaar 2007/08 aan het landelijke onderzoek deelnam, was beduidend hoger dan in 2006/07, zoals te zien is in Tabel 2.2.

Tabel 2.2 – Aantallen schakelklaskinderen in schooljaar 2007/08 in het landelijke onderzoek, uitgesplitst naar de groep waarin ze het jaar daarvoor zaten

Afkomstig uit	schakelklas	autochtoon	allochtoon	onbekend	totaal	%
psz	1	4	49	-	53	3,6
groep 1	1 of 2	39	167	2	208	14,1
groep 2	2 of 3	69	350	6	425	28,9
groep 3	3 of 4	46	239	3	288	19,6
groep 4	4 of 5	9	85	3	97	6,6
groep 5	5 of 6	7	136	5	148	10,0
groep 6	6 of 7	3	73	2	78	5,3
groep 7	7 of 8	2	55	1	58	3,9
groep 8	kopklas	2	109	7	118	8,0
n leerlingen		181	1263	29	1473	

De verdeling over de groepen en de verdeling autochtoon/allochtoon was in 2007/08 ongeveer hetzelfde als het jaar daarvoor. Van de 1473 kinderen die in 2007/08 aan het onderzoek hebben meegedaan, was circa 85 procent van allochtone afkomst. In de onderzoeksgroep zaten relatief weinig autochtone leerlingen afkomstig uit groep 4 en hoger. De onderbouw was opnieuw sterk vertegenwoordigd: tweederde deel van de kinderen zat het jaar vóór de schakelklas in de peuterspeelzaal of in groep 1, 2 of 3. Acht procent kwam uit groep 8 en zat in het schakeljaar in een kopklas. Ongeveer een vijfde deel kwam uit een van de middenbouwgroepen (4, 5 of 6).

De meeste leerlingen die aan de effectmeting in 2006/07 of 2007/08 hebben meegedaan, zijn na het schakeljaar weer ingestroomd in een reguliere klas; sommigen in een hogere groep dan waarin ze in de schakelklas zaten (paralleljaar), anderen hebben dezelfde groep nog een keer overgedaan (extra jaar). Kinderen die in het schakeljaar in de bovenbouw of in de kopklas zaten, hebben inmiddels de overstap naar het voortgezet onderwijs gemaakt.

In het vervolgonderzoek zijn de schoolprestaties en -loopbanen van de voormalige schakelklaskinderen verder gevolgd. Voor kinderen die inmiddels de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt, is daarvoor de vo-school benaderd; voor de andere kinderen de eigen basisschool.

Een aantal schakelklassen is gericht op zogenaamde ‘neveninstromers’: leerlingen die recent naar Nederland zijn gekomen en het Nederlands niet of nauwelijks beheersen. Vanwege de geringe taalvaardigheid van neveninstromers zijn deze kinderen buiten het onderzoek gehouden, omdat het niet mogelijk was om bij hen dezelfde toetsen af te nemen als bij de andere schakelklaskinderen. We hebben van de neveninstromers

dus geen beginmeting, waardoor het vervolgonderzoek naar deze groep niet op dezelfde manier kon worden opgezet als het vervolgonderzoek naar leerlingen uit ‘gewone’ schakelklassen.

2.2 De loopbanen in het basisonderwijs

In de schakelklassen van 2006/07 en 2007/08 zaten voornamelijk kinderen uit de ‘eigen’ school. Schakelklaskinderen afkomstig van andere scholen waren in de minderheid. Dat betekent dat de meeste kinderen na het schakeljaar op dezelfde school terug te vinden waren. Slechts enkele kinderen waren inmiddels weer teruggekeerd naar de ‘eigen’ school. Die laatste groep was zo klein dat we ze niet in het onderzoek hebben meegenomen. We hebben dus alleen informatie over de kinderen die op de eigen school in een schakelklas hebben gezeten. Aan deze school is gevraagd:

- in welke groep de voormalige schakelklasleerling in het huidige schooljaar (2009/10) zit;
- welke Cito-scores op de taal-, lees- en rekentoetsen de leerling aan het eind van 2008/09 heeft gehaald;
- hoe het volgens de leerkracht sociaal-emotioneel gezien met de kinderen gaat. Daarvoor hebben we de huidige leerkrachten van de schakelklaskinderen gevraagd om per voormalig schakelklaskind het zogenoemde leerlingprofiel in te vullen. Op dit leerlingprofiel, dat ook in het schakeljaar is ingevuld, geven leerkrachten hun mening over de leerlingen ten aanzien van een aantal gedrags- en houdingsaspecten en enkele onderwijskundige bijzonderheden;
- hoe de leerlingen het zelf op school vinden na terugkeer uit de schakelklas. Die informatie hebben we opgevraagd door de voormalige schakelklaskinderen die in groep 5 of hoger zitten een welbevindenvragenlijst in te laten vullen. Hiermee krijgen we zicht op het welbevinden, zelfvertrouwen en sociale integratie van de leerlingen na terugkeer in de reguliere klas.

2.3 De loopbanen in het voortgezet onderwijs

Of kopklassen een effect hebben op langere termijn, hebben we vastgesteld door de voormalige kopklassers in het voortgezet onderwijs verder te volgen. Naar welke voerschool de leerlingen zijn gegaan, was uit de eerdere metingen al bekend. Bij die scholen hebben we gevraagd op welk schooltype de leerling in schooljaar 2009/10 zit, en wat zijn/haar rapportcijfers op het meest recente rapport zijn. In het voortgezet onderwijs zijn dus geen toetsen afgenomen; de rapportcijfers geven een indicatie of de leerling het niveau wel of niet aankan.

Maar niet alleen de kopklassers zitten in schooljaar 2009/10 in het voortgezet onderwijs. Datzelfde geldt voor de voormalige schakelklaskinderen die in een bovenbouw-schakelklas zaten. Na groep 8 zijn ze naar het voortgezet onderwijs doorgestroomd. Ook van deze groep hebben we informatie over hun loopbaan in het voortgezet onderwijs opgevraagd.

Samengevat bestond het vervolgonderzoek uit de volgende activiteiten:

- het opvragen van Cito-toetsscores bij de basisscholen waar de voormalige schakelklaskinderen op zitten;
- het laten invullen van leerlingprofielen door de leerkrachten;
- het laten invullen van het schoolwelbevindenvragenlijstje door de voormalige schakelklaskinderen in groep 5 en hoger;
- het benaderen van vo-scholen met de vraag op welk schooltype de voormalige kopklassers en andere schakelklaskinderen zitten, en wat hun meest recente rapportcijfers zijn.

2.4 Controlegroepen

2.4.1 Controlegroep basisonderwijs

Om vast te stellen of de inhaalslag die de schakelklaskinderen in het schakeljaar hebben gemaakt van blijvende aard is, zijn hun scores vergeleken met die van een controlegroep bestaande uit qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare leerlingen die niet in een schakelklas hebben gezeten. Net zoals bij de effectmetingen in 2006/07 en 2007/08 is de controlegroep samengesteld uit een bestand met gegevens over leerlingen en hun Cito-toetsscores. Voor dat bestand zijn de scholen uit het landelijke cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸ (zie Driessen e.a., 2009) benaderd met de vraag of zij bereid waren om de Cito-toetsscores geanonimiseerd aan ons af te staan. Meer dan 100 scholen hebben dat gedaan. Het uiteindelijke bestand bevat de scores van alle leerlingen, leerjaren en meetmomenten per jaar op alle toetsen die door de school zijn afgenomen. Aangezien het bestand ook achtergrondkenmerken van de leerlingen bevat, was het mogelijk om het niveau van de voormalige schakelklaskinderen na terugkeer in de reguliere klas te vergelijken met dat van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen die niet in een schakelklas hebben gezeten.

2.4.2 Controlegroep voortgezet onderwijs

Als controlegroep voor het voortgezet onderwijs hebben we gebruik gemaakt van het laatste vo-bestand van het PRIMA cohortonderzoek (zie Claassen & Mulder, 2006). In dit bestand staan gegevens van circa 7.500 leerlingen die in het basisonderwijs aan PRIMA hebben meegedaan en in schooljaar 2001/02 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. Van deze kinderen zijn achtergrondgegevens en onder andere Cito-scores beschikbaar, en zijn schoolloopbaangegevens plus rapportcijfers van de eerste vier jaar voortgezet onderwijs bekend. Dit bestand leent zich bij uitstek voor het samenstellen van een controlegroep van leerlingen die qua achtergrond vergelijkbaar zijn met ‘onze’ kopklassers en andere voormalige schakelklaskinderen. Door de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige schakelklaskinderen te vergelijken met die van de controlegroep, kunnen we uitspraken doen over het (blijvende) effect van de schakelklas/kopklas.

2.5 Respons

Niet van alle voormalige schakelklaskinderen hebben we informatie over hun verdere schoolloopbaan ontvangen. Van 351 van de 579 leerlingen die in 2006/07 in de schakelklas zaten en aan het onderzoek hebben deelgenomen, hebben we gegevens over hun verdere loopbaan doorgekregen. Van deze leerlingen zaten er 218 nog in het basisonderwijs en waren er 133 inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan, waaronder 96 kopklassers. Van de 1473 schakelklaskinderen die in 2007/08 aan het onderzoek mee hebben gedaan, hebben we over 843 leerlingen gegevens ontvangen. Van deze leerlingen zaten er in 2009/10 nog 631 in het basisonderwijs, en waren er inmiddels 212 naar het voortgezet onderwijs gegaan, waaronder 110 kopklassers. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de verdere schoolloopbaan van de voormalige schakelklaskinderen die in schooljaar 2009/10 nog steeds in het basisonderwijs zaten. In hoofdstuk 4 en 5 komen de voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs aan de orde.

3 Groepen en prestaties in het basisonderwijs

Bij de eerdere metingen van het onderzoek naar de schakelklassen, in de schooljaren 2006/07 en 2007/08, waren respectievelijk 579 en 1473 leerlingen betrokken. Over deze leerlingen is bij de basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs informatie opgevraagd over hun verdere schoolloopbaan. In het basisonderwijs hadden de vragen betrekking op de groep waarin de kinderen ná het schakeljaar zijn geplaatst, de groep waarin ze in schooljaar 2009/10 zaten, en op de toetsprestaties die ze in die reguliere groep hadden gehaald. In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven over de leerlingen die nog in het basisonderwijs zaten. Dat waren er 218 uit schooljaar 2006/07 en 631 uit schooljaar 2007/08. In paragraaf 3.1 beantwoorden we eerst de vraag hoeveel kinderen de schakelklas daadwerkelijk hebben afgemaakt. Vervolgens bekijken we in paragraaf 3.2 voor de kinderen die de schakelklas hebben afgemaakt of het schakeljaar een paralleljaar of een extra jaar is geweest, en hoe vaak het voorkomt dat kinderen een tweejarige schakelklas hebben gevolgd. In paragraaf 3.3 wordt beschreven hoeveel leerlingen voor wie de schakelklas geen extra jaar is geweest, na het schakeljaar toch nog zijn blijven zitten. Hoe de taal- en rekenprestaties van de voormalige schakelklaskinderen zijn in de reguliere klas is het onderwerp van paragraaf 3.4.

3.1 Schakeljaar afgemaakt?

Aan de basisscholen is voor elke voormalige schakelklasleerling gevraagd of hij/zij de schakelklas heeft afgemaakt. De antwoorden die voor de leerlingen uit de 2006/07 en 2007/08-meting zijn gegeven staan in Tabel 3.1. Leerlingen die inmiddels naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, zijn niet in de tabel opgenomen.

Tabel 3.1 – Heeft de leerling de schakelklas afgemaakt?

	voltooid		niet voltooid		totaal
	n	%	n	%	n
Schooljaar 2006/07					
<i>Groep vóór schakelklas</i>					
groep 1	3	75,0	1	25,0	4
groep 2	100	75,2	33	24,8	133
groep 3	103	85,8	17	14,2	120
groep 4	12	85,7	2	14,3	14
Totaal	218	80,4	53	19,6	271
Schooljaar 2007/08					
<i>Groep vóór schakelklas</i>					
groep 1	95	88,8	12	11,2	107
groep 2	226	86,3	36	13,7	262
groep 3	189	88,7	24	11,3	213
groep 4	41	85,4	7	14,6	48
groep 5	80	96,4	3	3,6	83
Totaal	631	88,5	82	11,5	713

Van 271 leerlingen die in schooljaar 2006/07 in de schakelklas hebben gezeten en in 2009/10 nog steeds in het basisonderwijs zitten, is bekend of ze de schakelklas hebben afgemaakt. Dat blijkt voor in totaal 80,4 procent van de leerlingen zo te zijn. Het percentage leerlingen dat in schooljaar 2007/08 in de schakelklas zat, in 2009/10 nog steeds in het basisonderwijs zit en het schakeljaar heeft afgemaakt bedraagt 88,5. In 2007/08 heeft dus een wat groter aandeel van de leerlingen het schakeljaar afgemaakt dan in 2006/07.

De basisscholen gaven af en toe een reden voor de uitval op. Daarbij zijn onder meer verhuizingen, naar een andere school gaan of een verwijzing naar het speciaal onderwijs genoemd. In veel gevallen is er geen reden voor uitval opgegeven.

Dat ruim 10 procent van de leerlingen de schakelklas niet heeft afgemaakt, zou te maken kunnen hebben met een verkeerde selectie van de kinderen. Het zouden kinderen kunnen zijn die vanwege hun gedrag, werkhouding of zelfvertrouwen bij nader inzien niet in de schakelklas thuis bleken te horen. We zijn dat nagegaan door de leerlingprofielen van de kinderen die de schakelklas niet hebben afgemaakt te vergelijken met die van de kinderen die dat wel hebben gedaan. Aan het begin van het schakeljaar Aan de hand van deze leerlingprofielen hebben de leerkrachten aan het begin van het schakeljaar al hun leerlingen beoordeeld op een aantal gedrags- en houdingskenmerken. De scores op deze kenmerken variëren in principe van 1 tot 5.

In Tabel 3.2a en 3.2b wordt de vergelijking tussen beide groepen leerlingen gemaakt, uitgesplitst naar groep 1-2 en 3-4. We beperken ons tot de schakelklasleerlingen uit schooljaar 2007/08.

Tabel 3.2a – Een vergelijking van de profielen van leerlingen die het schakeljaar wel en niet hebben voltooid (schakelklasleerlingen 2007/08; groep 1-2)

	voltooid			niet voltooid		
	n	gem.	sd	n	gem.	sd
zelfvertrouwen	307	3,70*	0,79	38	3,39*	0,80
werkhouding	306	3,28	0,95	39	2,99	0,92
gedrag	310	3,51*	0,85	39	3,15*	0,92
welbevinden	308	4,30*	0,58	39	3,91*	0,67
relatie leerling-leerkracht	305	4,09*	0,52	39	3,74*	0,58

* $p < 0.05$

Tabel 3.2b – Een vergelijking van de profielen van leerlingen die het schakeljaar wel en niet hebben voltooid (schakelklasleerlingen 2007/08; groep 3-4)

	voltooid			niet voltooid		
	n	gem.	sd	n	gem.	sd
zelfvertrouwen	205	3,39	0,81	27	3,22	0,95
werkhouding	204	3,24	0,87	27	2,91	1,03
gedrag	205	3,42*	0,83	27	2,82*	0,80
welbevinden	205	4,20	0,63	27	4,00	0,73
relatie leerling-leerkracht	205	4,15	0,55	27	3,93	0,56

* $p < 0.05$

Met behulp van t-toetsen is nagegaan of er verschillen zijn tussen de leerlingen die (zoals later blijkt) het schakeljaar wel en niet hebben afgemaakt. Uit Tabel 3.2a blijkt dat dit bij de leerlingen die afkomstig zijn uit groep 1-2 inderdaad zo is. De schakelklasleerlingen die het schakeljaar niet hebben afgemaakt, hadden in het schakeljaar volgens de leerkracht minder zelfvertrouwen, voelden zich minder goed thuis in de klas en hadden een minder goede relatie met de leerkracht dan de leerlingen die het jaar wel hebben afgemaakt. Ook werden ze wat minder goed beoordeeld wat betreft hun gedrag. Deze cijfers zouden erop kunnen wijzen dat de selectie van de jongste kinderen niet altijd even goed is gegaan. Dat zou voor de leerlingen in de laagste groepen wellicht een van de oorzaken geweest kunnen zijn dat ze het schakeljaar niet hebben afgemaakt.

Bij de leerlingen die afkomstig zijn uit groep 3-4 (Tabel 3.2b) zijn de verschillen veel minder groot. De schakelleerkracht vond alleen het gedrag van de kinderen die het schakeljaar niet hebben afgemaakt wat minder goed dan het gedrag van de kinderen die dat wel hebben gedaan, maar verder werden beide groepen hetzelfde beoordeeld.

3.2 Tweede schakeljaar, paralleljaar of extra jaar?

Bij de kinderen die de schakelklas hebben afgemaakt, waren daarna drie scenario's mogelijk: ze deden daarna nog een keer een schakeljaar, ze stroomden door naar de groep waar ze anders ook terecht waren gekomen (paralleljaar) of ze stroomden door naar dezelfde groep en 'verloren' dus een jaar (extra jaar). Een voorbeeld van een paralleljaar is die van een leerling die voordat hij/zij naar de schakelklas ging in groep 4 zat, en na een schakeljaar naar groep 6 uitstroomt. Van een extra jaar is sprake als diezelfde leerling na het schakeljaar naar groep 5 uitstroomt. Hieronder zetten we op een rijtje hoe vaak de verschillende varianten zijn voorgekomen.

Nog een jaar in de schakelklas

Van de leerlingen die in 2006/07 de schakelklas hebben afgemaakt, heeft 23 procent (51 leerlingen) daarna nog een jaar in een schakelklas gezeten. Het betrof in alle gevallen leerlingen die voor de schakelklas in groep 2 of 3 zaten. In het schooljaar 2007/08 deden 170 (27%) leerlingen een tweejarige schakelklas. Zij waren voornamelijk afkomstig uit de groepen 2, 3 en 5. In beide schooljaren gaat het om leerlingen van slechts twee of drie scholen.

Tabel 3.3 geeft meer informatie over het aantal leerlingen in de tweejarige schakelklassen.

Tabel 3.3 – Aantal leerlingen dat een tweejarige schakelklas heeft gevolgd (N, totaal en percentage van het totaal aantal leerlingen dat de schakelklas heeft afgemaakt)

<i>Groep voor schakelklas</i>	2006/07	2007/08
groep 1	0	9
groep 2	35	78
groep 3	16	61
groep 4	0	1
groep 5	-	21
Totaal	51 (23%)	170 (27%)

Extra jaar of paralleljaar?

Als we de kinderen die de schakelklas niet hebben afgemaakt, en de kinderen die een tweejarige schakelklas hebben gevolgd uitsluiten, resteren de kinderen die een eenjarige schakelklas hebben afgemaakt. Voor deze kinderen zijn we nagegaan of de schakelklas een extra jaar of een paralleljaar is geweest. Aan de scholen is gevraagd in welke reguliere groep de leerlingen na de schakelklas zijn ingestroomd. Als die groep twee jaar hoger was dan de groep waarin de leerling zat vóórdat hij/zij naar de schakelklas ging, dan heeft de leerling door de schakelklas geen vertraging opgelopen. Is die klas maar één jaar hoger dan de klas voor de schakelklas, dan is de schakelklas wel een extra jaar geweest.

Voor hoeveel leerlingen de schakelklas een extra jaar of een paralleljaar is geweest, valt af te lezen uit Tabel 3.4.

Tabel 3.4 – Aantallen leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar of extra jaar is geweest

	paralleljaar		extra jaar		totaal
	n	%	n	%	n
Schooljaar 2006/07					
<i>Groep voor schakelklas</i>					
groep 1	1	33,3	2	66,6	3
groep 2	43	66,2	22	33,8	65
groep 3	74	85,1	13	14,9	87
groep 4	11	91,7	1	8,3	12
Totaal	129	77,2	38	22,8	167
Schooljaar 2007/08					
<i>Groep voor schakelklas</i>					
groep 1	61	70,9	25	29,1	86
groep 2	103	69,6	45	30,4	148
groep 3	83	64,8	45	35,2	128
groep 4	36	90,0	4	10,0	40
groep 5	59	85,5	10	14,5	69
Totaal	342	74,2	119	25,8	461

De linkerkolom geeft aan in welke groep het kind zat *voor* het aan de schakelklas begon. In 2006/07 begonnen de meeste kinderen aan de schakelklas na groep 2 en 3. Van de leerlingen die afkomstig waren uit groep 2, stroomde tweederde na het schakeljaar zonder vertraging weer in groep 4 in. Voor hen was het schakeljaar dus een paralleljaar. Datzelfde gold voor 85 procent van de kinderen die na groep 3 met de

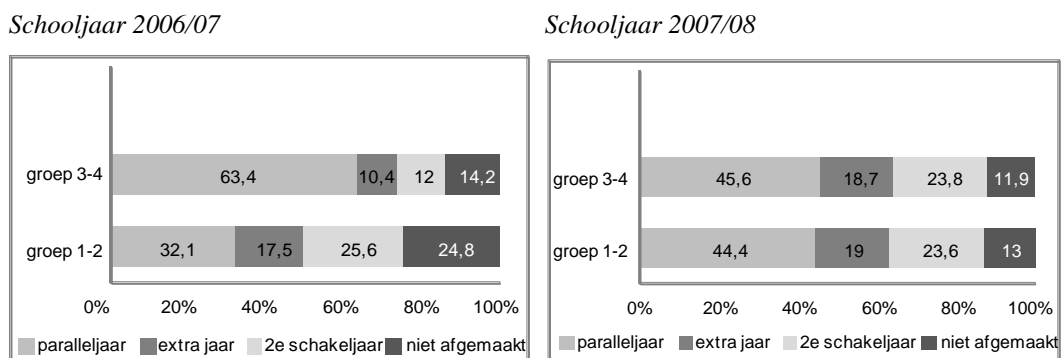
schakelklas zijn gestart. Voor slechts 15 procent van deze leerlingen betekende de schakelklas wel een extra jaar. Ruim 90 procent van de kinderen die na groep 4 is gestart, heeft geen vertraging opgelopen door het volgen van een schakelklas. Gemiddeld genomen was de schakelklas in 2006/07 voor ruim driekwart van de leerlingen een paralleljaar en voor bijna een kwart een extra jaar.

Ook in schooljaar 2007/08 waren de meeste schakelklaskinderen afkomstig uit groep 2 of 3. Van de leerlingen die na groep 2 aan de schakelklas zijn begonnen, stroomde bijna 70 procent weer in de 'eigen' groep (groep 4) in. Van de kinderen die na groep 3 aan de schakelklas zijn begonnen, stroomde ongeveer 65 procent weer 'gewoon' in groep 5 in. Een klein aantal leerlingen startte na groep 1 met de schakelklas. Het merendeel van deze kinderen liep geen vertraging op, maar stroomde na de schakelklas in groep 3 in. Van de kinderen die na groep 4 of 5 met de schakelklas zijn gestart, hebben weinig leerlingen vertraging opgelopen.

Ook in 2007/08 was de schakelklas gemiddeld genomen voor ongeveer driekwart van de leerlingen een paralleljaar en voor een kwart een extra jaar.

We hebben hierboven besproken hoeveel voormalige schakelklaskinderen de schakelklas hebben afgemaakt, hoeveel kinderen een tweejarige schakelklas hebben gevolgd, en voor hoeveel kinderen de schakelklas een paralleljaar of een extra jaar is geweest. In Figuur 3.1 staat die informatie voor groep 1 t/m 4 nog eens samengevat. In de eerste grafiek staat de situatie voor schooljaar 2006/07, in de tweede die voor 2007/08. Er is uitgegaan van de totale groep kinderen die in 2006/07 of 2007/08 aan de schakelklas is begonnen. Aan de linkerkant van de grafiek staat in welke groep de betreffende leerlingen zaten voordat ze naar de schakelklas gingen. De groepen zijn ingedeeld in twee categorieën: afkomstig uit groep 1-2 en afkomstig uit groep 3-4.

Figuur 3.1 – Percentage leerlingen voor wie de schakelklas een parallel jaar of extra jaar is geweest, dat een tweejarige schakelklas heeft gevolgd of dat de schakelklas niet heeft afgemaakt (schooljaar 2006/07 en 2007/08)

Van de leerlingen die in 2006/07 in een schakelklas zaten, hebben de leerlingen uit groep 1-2 de schakelklas relatief vaak niet afgemaakt. Bij de leerlingen uit groep 3-4 valt op dat de schakelklas relatief vaak een parallelklas was, en dat zij minder vaak een tweejarige schakelklas hebben gevolgd dan kinderen uit de lagere groepen.

Van de leerlingen die in 2007/08 in een schakelklas zaten, heeft een groter deel het schakeljaar afgemaakt dan van de voormalige schakelklasleerlingen uit 2006/07. Ruim 10 procent heeft de schakelklas niet afgemaakt. Voor bijna de helft van de kinderen was de schakelklas een parallelklas, voor bijna 20 procent was het een extra jaar en bijna een kwart heeft een tweejarige schakelklas gevolgd. Er is wat dat betreft weinig verschil tussen de kinderen die uit groep 1 en 2 komen of uit groep 3 en 4.

3.3 De loopbaan in de latere jaren

Driekwart van de voormalige schakelklaskinderen die de schakelklas hebben afgemaakt, heeft dit gedaan zonder een jaar vertraging. De vraag is of deze kinderen ook daarna onvertraagd doorstromen of dat ze later alsnog blijven zitten. We zijn dat nagegaan door aan de scholen te vragen in welke groep de schakelklasleerlingen bij de vervolgmeting (in schooljaar 2009/10) zaten. Voor de leerlingen die in 2006/07 in een schakelklas zaten was dat dus drie jaar na de schakelklas, voor de leerlingen die in 2007/08 in een schakelklas zaten twee jaar later. Het percentage voormalige schakelklasleerlingen dat na de parallel schakelklas alsnog is blijven zitten, staat in Tabel 3.5.

Het komt niet zo heel vaak voor dat leerlingen na een parallelle schakelklas alsnog blijven zitten: bij circa 11 procent van de schakelklaskinderen uit 2006/07, en circa 9 procent van de kinderen uit 2007/08. Het overgrote deel is (tot nu toe) na de parallelle schakelklas niet blijven zitten.

Tabel 3.5 – Aantallen zittenblijvers bij de schakelklasleerlingen voor wie de schakelklas géén extra jaar is geweest

	niet doubleren		doubleren		totaal
	n	%	n	%	n
Schooljaar 2006/07					
<i>Groep voor schakelklas</i>					
groep 1	1	100	0	0	1
groep 2	36	83,7	7	16,3	43
groep 3	67	90,5	7	20	74
groep 4	11	100	0	0	11
Totaal	115	89,1	14	10,9	129
Schooljaar 2007/08					
<i>Groep voor schakelklas</i>					
groep 1	52	85,2	9	14,8	61
groep 2	90	87,4	13	12,6	103
groep 3	77	92,8	6	7,2	83
groep 4	34	94,4	2	5,6	36
groep 5	57	96,7	2	3,4	59
Totaal	310	90,6	32	9,4	342

3.4 De prestaties in de reguliere klas

3.4.1 Analyse-opzet

In de eerdere onderzoeken naar de schakelklas is vastgesteld dat de schakelklasleerlingen in het schakeljaar meer leerwinst hebben geboekt dan vergelijkbare kinderen die niet in de schakelklas hebben gezeten (Mulder e.a., 2008, 2009). De conclusie was dus dat het schakeljaar effect heeft gehad. De vraag is nu of dat effect ook op langere termijn zichtbaar is. Is het zo dat de voormalige schakelklaskinderen de extra winst van het schakeljaar weten vast te houden als ze weer in de reguliere klas zitten? Of ebt het na verloop van tijd toch weer weg? Die vraag is als volgt onderzocht:

Eerst zijn de taal- en rekenprestaties die de voormalige schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar hebben behaald, vergeleken met de prestaties van een controlegroep. Als controlegroep zijn leerlingen geselecteerd die qua opleiding en herkomstland van hun ouders overeenkwamen met de schakelklaskinderen. De sociaal-etnische achtergrond van schakel- en controlekinderen was dus vergelijkbaar. De controlekinderen waren afkomstig uit het leerjaar waarin de schakelklasleerlingen zouden hebben gezeten als ze niet in een schakeljaar waren geplaatst. Een voorbeeld: als de leerling voorafgaand aan het schakeljaar in groep 3 zat, en in het schakeljaar

dus eigenlijk in groep 4 zou zitten, hebben we prestaties aan het eind van het schakeljaar vergeleken met een controlegroep van leerlingen eind groep 4. Als de schakelklaskinderen voorafgaand aan het schakeljaar in groep 4 zaten, is de vergelijking gemaakt met controlekinderen eind groep 5, etc.

Vervolgens is een soortgelijke vergelijking gemaakt tussen de taal- en rekenprestaties die de voormalige schakelklaskinderen en de controlegroep 1 of 2 jaar later in de reguliere klas hebben gehaald. Nu zijn hun prestaties vergeleken met een controlegroep van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare leerlingen uit hetzelfde leerjaar als waarin de voormalige schakelklaskinderen zaten.

Op basis van die vergelijking op twee meetmomenten (eind schakeljaar en in de reguliere klas) is vastgesteld of prestaties van de schakelklaskinderen zich in de reguliere klas op dezelfde manier verhouden tot de controlegroep als aan het eind van het schakeljaar het geval was. Als de relatieve positie van de schakelklaskinderen op beide meetmomenten ongeveer hetzelfde is, kan worden geconcludeerd dat het in eerder onderzoek vastgestelde effect van het schakeljaar langere tijd doorwerkt.

Effect sizes

Omdat het Cito de afgelopen jaren een aantal van de in het onderzoek gebruikte toetsen heeft vernieuwd, en de oude en nieuwe toetsscores niet op één schaal liggen, konden we niet (zoals we in de eerdere onderzoeken wel hebben gedaan) de leerwinst tussen de twee meetmomenten bepalen. Als alternatief hebben we nu **effect sizes (ES)** berekend, wat inhoudt dat voor elke leerling op alle toetsen het verschil tussen zijn/haar eigen score en de gemiddelde score van de controlegroep op dezelfde versie van de betreffende toets is berekend, en dat dit verschil is gedeeld door de standaarddeviatie van de controlegroep. Dat is voor zowel de scores aan het eind van het schakeljaar als voor de scores in de reguliere klas in schooljaar 2009/2010 gedaan. De effect sizes, ook wel aangeduid als Cohens *d*, geven de relatieve positie van de schakelklasleerlingen ten opzichte van de controlegroep weer. Een negatieve score geeft aan dat er sprake is van een achterstand, een positieve score van een voorsprong. Als de effect size in de reguliere klas even groot is als aan het eind van het voorafgaande schakeljaar, kan worden geconcludeerd dat er niets is veranderd en dat het effect van de schakelklas niet is weggeëbd. Maar het kan ook zo zijn dat de effect size in de reguliere klas aangeeft dat de achterstand op de controlegroep groter is geworden dan die aan het eind van het schakeljaar was. Dan is het effect van de schakelklas dus wel (deels) verdwenen.

Wat de interpretatie van een ES betreft wordt doorgaans de vuistregel van Cohen (1988) overgenomen, die een coëfficiënt van 0,20 als een 'klein effect' bestempeld, een effect van 0,50 als 'middelmattig' en een effect van 0,80 als 'groot'.

A-E niveau-indeling

Uitgaan van effect sizes is methodologisch interessant, maar het is lastig om het inhoudelijk te interpreteren. Daarom hebben we de vaardigheidsscores aan het eind van het schakeljaar en in de reguliere klas omgezet naar een **A- t/m E-indeling**, die ook in het Cito-Leerlingvolgsysteem wordt gehanteerd. De indeling betekent het volgende:

- Niveau A: goede tot zeer goede score (25% hoogst scorende leerlingen)
- Niveau B: voldoende tot goede score (25% net boven het landelijk gemiddelde)
- Niveau C: matige score (25% net onder het landelijk gemiddelde)
- Niveau D: zwakke score (15% ruim onder het landelijk gemiddelde)
- Niveau E: zeer zwakke score (10% laagst scorende leerlingen)

We hebben de verdeling van de schakelklaskinderen over de A-E-categorieën aan het eind van het schakeljaar en in de reguliere klas (schooljaar 2009/2010) vergeleken met de verdeling van de controlegroep. Uit de verdeling over de A-E-categorieën in de reguliere klas kan onder andere worden afgeleid of de extra leerwinst die in de schakelklas is behaald voldoende was om de verdere loopbaan zonder al te veel problemen te kunnen vervolgen. Daarvoor bekijken we het percentage voormalige schakelklaskinderen dat in de reguliere groep in de E-categorie valt. Dat zijn immers de 10% zwakst scorende leerlingen van het land, en bij die groep kan hun achterstand nog steeds tot problemen leiden in de verdere schoolloopbaan.

3.4.2 Resultaten

3.4.2.1 De prestaties aan het eind van het schakeljaar

Zowel in schooljaar 2006/07 als in 2007/08 luidde de conclusie dat de schakelklaskinderen meer leerwinst hadden geboekt dan vergelijkbare kinderen die *niet* in een schakelklas hadden gezeten.²

De vraag is nu in de eerste plaats of die extra leerwinst voldoende was om aan het eind van het schakeljaar op het niveau te komen van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare leerlingen.

2 De controlegroep bestond toen uit kinderen die niet alleen qua sociaal-etnische achtergrond, maar ook qua aanvangsniveau taal vergelijkbaar waren (vgl. Mulder e.a., 2008, 2009).

We zijn dat nagegaan door de prestaties van de schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar te vergelijken met die van de controlegroep. De vergelijking heeft betrekking op:

- het percentage leerlingen dat aan het eind van het schakeljaar tot de 10% zwakst scorende leerlingen van het land behoren (de E-categorie) en
- de relatieve positie van de schakelklasleerlingen ten opzichte van de controlegroep, uitgedrukt in effect sizes.

In Tabel 3.6 staan de vergelijkingen voor de voormalige schakelklaskinderen uit 2006/07 en 2007/08. De gegevens worden gepresenteerd per groep waarin de kinderen voorafgaand aan de schakelklas zaten (*afkomstig uit groep..*). Het gaat in de tabellen alleen om kinderen van wie ook gegevens uit de vervolgmeting in de reguliere klas bekend zijn; dit in verband met de vergelijking met de prestaties in de reguliere klas verderop in dit rapport. Verder is het van belang op te merken dat alleen de allochtone schakelklaskinderen in het onderzoek zijn meegenomen. Van de autochtone leerlingen waren er na de vervolgmeting en na uitsplitsing naar leerjaar te weinig over om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Over de Rekentoets die in 2006/07 is gemaakt hebben we te weinig informatie over de gemaakte versie, of gegevens van te weinig leerlingen om de vergelijking tussen het schakeljaar en de reguliere klas te kunnen maken. Deze toets blijft daarom buiten beschouwing.

Tabel 3.6 laat zien dat de voormalige schakelklaskinderen uit 2006/07 op Technisch lezen achterblijven bij de controlegroep. De effect size ligt rond de -0,50, wat als een ‘middelmatische’ achterstand beschouwd kan worden. Bij Woordenschat is er vrijwel geen verschil tussen de schakelklaskinderen en de controlegroep. Dat komt omdat beide groepen, zowel de schakelklaskinderen als de controlegroep, zwak scoren op die toets. Het percentage leerlingen in de E-categorie ligt bij beide groepen rond de 50.

Uit de tabel blijkt ook dat de schakelklaskinderen uit 2007/08 aan het eind van het schakeljaar bij enkele toetsen nog ver achterblijven bij de controlegroep (effect size rond de -0.80). Dat geldt in de eerste plaats voor de toets Taal voor Kleuters die is gemaakt door kinderen die vóór de schakelklas in groep 1 zaten, en voor de toets Technisch lezen gemaakt door schakelklaskinderen afkomstig uit groep 5. Hun scores zijn aan het eind van het schakeljaar beduidend lager dan de scores van de controlegroep. Bij Taal voor Kleuters is dat verschil ook terug te zien in het percentage leerlingen in de E-categorie: 36,1% versus 7,6%. Een op de drie schakelklasleerlingen valt aan het eind van het schakeljaar dus nog in de zwakst scorende categorie. Een hoge effect size en een hoog percentage in de E-categorie vallen echter niet altijd samen. Zo zien we bij de toets Technisch lezen groep 5 dat de effect size aangeeft dat

de schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar beduidend lager scoren dan de controlekinderen, terwijl de percentages in de E-categorie nauwelijks verschillen. In dat geval hebben de controlekinderen gemiddeld genomen hogere scores gehaald en heeft zich dat vertaalt in een gunstigere verdeling over de A-D categorie. In de lagere groepen (afkomstig uit groep 2, 3 of 4) is het verschil met de controlegroep bij Technisch lezen kleiner. In groep 3 en 4 is er sprake van een ‘middelmatig’ verschil, in groep 2 van een ‘klein’ verschil.

Tabel 3.6 – Percentage leerlingen in categorie E (tussen haakjes controlegroep) en de relatieve prestaties van schakelklasleerlingen aan het eind van het schakeljaar in vergelijking met de controlegroep (effect sizes; schakeljaar 2006/07 en 2007/08)

Schakeljaar 2006/07			
<i>Afkomstig uit groep 2</i>	Woordenschat	Technisch lezen	
% E-categorie	44,4 (46,0)	0,0 (2,5)	
Gem. effect size	0,12	-0,58	
<i>Afkomstig uit groep 3</i>	(Lees)woordenschat	Technisch lezen	
% E-categorie	52,7 (49,9)	19,8 (11,9)	
Gem. effect size	-0,13	-0,53	
Schakeljaar 2007/08			
<i>Afkomstig uit groep 1</i>	Taal voor Kleuters	Ordenen	
% E-Categorie	36,1 (7,6)	21,9 (7,3)	
Gem. effect size	-0,86	-0,41	
<i>Afkomstig uit groep 2</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
% E-categorie	35,9 (42,6)	4,3 (3,6)	19,6 (6,0)
Gem. effect size	-0,08	-0,23	-0,31
<i>Afkomstig uit groep 3</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
% E-categorie	50,0 (40,3)	17,9 (8,7)	23,5 (7,8)
Gem. effect size	-0,26	-0,63	-0,82
<i>Afkomstig uit groep 4</i>		Technisch lezen	Rekenen
% E-categorie		17,9 (7,7)	10,3 (8,4)
Gem. effect size		-0,50	0,04
<i>Afkomstig uit groep 5</i>	Begrijpend lezen	Technisch lezen	Rekenen
% E-categorie	17,9 (12,0)	9,3 (7,0)	23,2 (14,3)
Gem. effect size	-0,18	-0,82	-0,13

Bij de Woordenschattoets die is gemaakt door schakelklaskinderen uit groep 2 en 3 zien we weinig verschil met de controlegroep. De effectsizes zijn klein en de percentages in de E-categorie zijn vergelijkbaar. Maar wat hier opvalt, is dat zowel de schakelklaskinderen als de controlegroep zwak scoren. Een derde tot de helft van beide groepen behoort tot de E-categorie.

De scores op de toets Begrijpend lezen die is gemaakt door schakelklaskinderen die voor het schakeljaar in groep 5 zaten, zijn iets lager dan die van de controlegroep. Maar het effect is klein en de percentages in de E-categorie ontlopen elkaar niet zoveel.

Op de rekentoetsen scoren de schakelklaskinderen in het algemeen zwakker dan de controlegroep. Maar alleen bij de rekentoets gemaakt door schakelklaskinderen afkomstig uit groep 3 is het verschil met de controlegroep groot. In de andere groepen is er sprake van geen verschil of een klein verschil.

Samengevat kan worden geconcludeerd dat de voormalige schakelklasleerlingen in het schakeljaar zelf meer leerwinst hebben geboekt dan kinderen uit de controlegroep, maar dat die extra leerwinst niet voldoende was om hun achterstand ten opzichte van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen helemaal op te heffen. Aan het eind van het schakeljaar blijven de prestaties van de schakelklaskinderen nog steeds in meer of mindere mate achter bij die van de controlegroep. Het verschil met de controlegroep is het meest zichtbaar bij de toets Taal voor Kleuters die is gemaakt door kinderen die vóór de schakelklas in groep 1 zaten. Hun scores zijn beduidend lager en het percentage in de E-categorie is veel hoger. Bij Woordenschat is er weinig verschil; daar presteren zowel de schakelklaskinderen als de controlegroep zwak. Bij Technisch lezen varieert de achterstand van 'klein' bij schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2 (2007/08), tot 'middelmatisch' bij schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2 (2006/07) en 3 en 4 (2007/08), tot 'groot' bij schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 5 (2007/08). Bij Begrijpend lezen is er een klein verschil. Wat Rekenen betreft is er alleen een groot verschil bij leerlingen afkomstig uit groep 3; in de andere groepen is er sprake van geen of een klein verschil.

Dat de schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar op sommige vakken nog een achterstand hebben, doet geen afbreuk aan de in de eerdere onderzoeken gevonden positieve effecten van de schakelklas. De conclusie dat de schakelklaskinderen in het schakeljaar meer leerwinst hebben geboekt dan de controlegroep blijft overeind staan. We constateren nu alleen dat die extra leerwinst niet voldoende was om aan het eind van het schakeljaar helemaal op het niveau te komen van andere, qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare leerlingen.

3.4.2.2 De prestaties in de reguliere klas

Het is nu de vraag hoe de voormalige schakelklaskinderen presteren nadat ze weer in de reguliere klas terecht zijn gekomen. Is hun relatieve positie ten opzichte van de controlegroep gelijk gebleven of zijn de schakelklaskinderen toch weer verder achterop gekomen omdat het effect van de schakelklas na verloop van tijd wegebt? Of is het misschien zo dat de schakelklaskinderen het in de reguliere klas beter doen dan de controlegroep omdat ze op de langere termijn meer profijt hebben van de schakelklas dan op de korte termijn?

In bijlage 1 staat alle informatie die nodig is om deze vraag te beantwoorden. We bespreken hieronder de resultaten, en doen dat per groep waarin de leerlingen zaten voordat zij naar de schakelklas gingen. De informatie heeft betrekking op de effect sizes aan het eind van het schakeljaar en in de reguliere klas, en op het percentage leerlingen in de E-categorie. We maken daarbij de vergelijking tussen schakelklasleerlingen en controlegroep, en tussen de leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar was en voor wie de schakelklas een extra jaar was.³

De belangrijkste samenvattende maat is de ontwikkeling van de effect size. Geeft de effect size aan dat de afstand tot de controlegroep groter is geworden en is hij negatief, dan hebben de schakelklaskinderen zich ongunstiger ontwikkeld dan de controlegroep. Is de effect size daarentegen positief, dan is de ontwikkeling van de schakelklaskinderen gunstiger geweest. Uit de effect size in de reguliere klas kan worden afgeleid hoe de voormalige schakelklaskinderen het in vergelijking met de controlegroep doen nu ze niet meer in de schakelklas zitten.

Bij de interpretatie van de effect sizes gaan we weer uit van het criterium dat er bij een verschil van 0,20 sprake is van een klein verschil, van 0,50 van een middelmatig verschil en van 0,80 van een groot verschil.

De gegevens in de reguliere klas hebben betrekking op het einde van schooljaar 2008/09. Dat is voor de voormalige schakelklasleerlingen uit 2006/07 dus 2 jaar en voor die uit 2007/08 1 jaar na de schakelklas. Het aantal leerlingen in 2006/07 is gering, met als gevolg dat het aantal per cel soms te klein is om betrouwbare uitspraken te doen. In dat geval laten we de gegevens achterwege.

³ De tweejarige schakelklas was soms een extra jaar en soms een paralleljaar. De leerlingen die een tweejarige schakelklas hebben gevolgd, zijn ondergebracht in een van deze twee categorieën.

Schakeljaar 2006/07

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 2 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 4 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 5 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. De scores hebben dus betrekking op het eind van groep 4, respectievelijk groep 5.

Extra jaar

De helft van de kinderen die voor de schakelklas in groep 2 zaten en voor wie de schakelklas een extra jaar was, viel aan het eind van de schakelklas bij Woordenschat in de E-categorie. Daarmee weken ze niet veel af van de controlegroep, waar 46 procent tot de zwakst presterenden behoorden. In de reguliere klas is dat percentage bij de voormalige schakelklassen meer dan gehalveerd, terwijl het bij de controlegroep met slechts 5 procent is afgenomen. Dat de voormalige schakelklasleerlingen zich na het schakeljaar gunstiger hebben ontwikkeld en het in de reguliere klas beter doen dan de controlegroep, blijkt ook uit (het verschil tussen) de effect sizes aan het eind van het schakeljaar en in de reguliere klas. Daaruit blijkt dat de voormalige schakelklasleerlingen in de reguliere klas bij Woordenschat een flinke voorsprong hebben op de controlegroep.

Ook bij Technisch lezen hebben ze een flinke sprong voorwaarts gemaakt. Was er aan het eind van de schakelklas nog sprake van een ‘middelmatige’ achterstand, in de reguliere klas is die omgezet naar een ‘grote’ voorsprong’.

Over de Rekentoets hebben we te weinig informatie over de gemaakte versie om de vergelijking tussen het schakeljaar en de reguliere klas te kunnen maken. We kunnen alleen constateren dat de voormalige schakelklaskinderen in de reguliere klas een ‘middelmatige’ voorsprong hebben op de controlegroep.

Paralleljaar

De leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar is geweest, hadden aan het eind van het schakeljaar bij Woordenschat een ‘middelmatige’ voorsprong op de controlegroep, maar die is in de reguliere klas verdwenen en omgezet naar een ‘kleine’ achterstand. Dit ondanks het feit dat het percentage leerlingen in de E-categorie beduidend kleiner is geworden. Het percentage bij de controlegroep is echter nog meer gedaald, waardoor de relatieve positie van de voormalige schakelklaskinderen minder gunstig is geworden.

Aan het eind van het schakeljaar hadden de schakelklaskinderen bij Technisch lezen een ‘kleine’ achterstand, en daarin is in de reguliere klas niets veranderd.

In de reguliere klas halen de voormalige schakelklaskinderen vrijwel dezelfde reken-scores als de controlegroep. De vergelijking met het schakeljaar kunnen we niet ma-ken.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 3

Leerlingen die voor het schakeljaar in groep 3 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 5 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 6 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. De scores hebben dus betrekking op het eind van groep 5, respectievelijk groep 6.

Extra jaar

Aan het eind van het schakeljaar zat een groot deel van deze leerlingen bij de onder-delen Woordenschat en Technisch lezen in de E-categorie. Bij Woordenschat gold dat ook voor de controlegroep, maar bij Technisch lezen niet. De schakelklaskinderen hadden daardoor een grotere achterstand bij Technisch lezen dan bij Woordenschat. Na de schakelklas is de ontwikkeling van de voormalige schakelklaskinderen en de kinderen in de controlegroep bij Woordenschat vrijwel gelijk op gegaan, en in de reguliere klas hebben ze dan ook geen achterstand op de controlegroep. Bij Technisch lezen hebben de schakelklaskinderen een sprong voorwaarts gemaakt, waardoor hun achterstand voor een groot deel is verdwenen. Toch was dit niet voldoende om hele-maal gelijk te komen aan de controlegroep, en is er in de reguliere klas nog steeds sprake van een ‘middelmatige’ achterstand.

In de reguliere klas hebben de voormalige schakelklaskinderen bij Rekenen een ‘klei-ne’ achterstand op de controlegroep.

Paralleljaar

Ook bij deze groep leerlingen zien we aan het eind van het schakeljaar bij Worden-schat een hoog percentage leerlingen in de E-categorie. Maar dat percentage, bijna 50 procent, wijkt niet af van het percentage in de controlegroep. In de reguliere klas is dat percentage bij de voormalige schakelklaskinderen echter niet veel gedaald, terwijl het in de controlegroep met meer dan de helft is afgenomen. De schakelklaskinderen hebben in de reguliere klas dan ook een veel grotere achterstand op de controlegroep dan ze aan het eind van het schakeljaar hadden. Bij Technisch lezen hadden de scha-kelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar een kleine achterstand op de contro-legroep, maar in de reguliere klas is daar geen sprake meer van.

In de reguliere klas hebben de voormalige schakelklaskinderen bij Rekenen een ‘gro-te’ achterstand op de controlegroep. Bij Begrijpend lezen is er geen verschil.

Schakeljaar 2007/08

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 1

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 1 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 2 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 3 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 2, respectievelijk groep 3.

Extra jaar

Zowel bij Taal voor Kleuters als bij Rekenen is het percentage leerlingen in de E-categorie in de reguliere klas flink gedaald ten opzichte van het percentage aan het eind van het schakeljaar, en is de effectsize op beide vakken met meer dan 0,80 afgenomen. De positie van de schakelklaskinderen ten opzichte van de controlegroep is in de reguliere klas dus veel gunstiger dan die aan het eind van de schakelklas was. Toch blijven hun taalscores in de reguliere klas nog steeds achter bij die van de controleleerlingen. Hun rekenscores liggen in de reguliere klas op ongeveer hetzelfde niveau.

Paralleljaar

Bij deze leerlingen is het beeld anders dan bij de leerlingen voor wie het schakeljaar een extra jaar was. Zowel bij taal als bij rekenen is hun ontwikkeling na het schakeljaar ongunstiger geweest dan bij de kinderen in de controlegroep, wat in de reguliere klas heeft geresulteerd in een grotere achterstand bij Woordenschat, Technisch lezen en Rekenen dan aan het eind van het schakeljaar. Bij Technisch lezen is de achterstand ten opzichte van de controlegroep het grootst. Bij Woordenschat is het verschil tussen de relatieve positie in de reguliere klas en aan het eind van de schakelklas gering, maar dat komt omdat ook de controlegroep zwak presteert. In beide groepen is in de reguliere klas sprake van een hoog percentage leerlingen in de E-categorie. Hierbij moet worden opgemerkt dat de toetsen in de reguliere klas anders zijn dan die aan het eind van de schakelklas. In de schakelklas ging het om Taal voor Kleuters en Ordenen, in de reguliere klas om Woordenschat, Technisch lezen en Rekenen. Maar dat geldt voor zowel de voormalige schakelklaskinderen als voor de kinderen in de controlegroep.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 2 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 3 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 4 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 3, respectievelijk groep 4.

Extra jaar

Aan het eind van de schakelklas hadden deze kinderen op de onderdelen Technisch lezen en Rekenen een achterstand ten opzichte van de controlegroep. In de reguliere klas hebben ze de achterstand helemaal of grotendeels ingehaald. Bij Rekenen is er in de reguliere klas geen verschil meer met de controlegroep, bij Technisch lezen is er nog een klein verschil. Bij Woordenschat is dat net andersom: aan het eind van de schakelklas deden ze het beter dan de controlegroep, maar in de reguliere klas hebben ze een ‘middelmatische’ achterstand. Het effect van de schakelklas is hier dus verdwenen.

Er zitten, zowel bij de schakelklaskinderen als in de controlegroep, bij Woordenschat in de reguliere klas nog veel kinderen in de E-categorie. In beide groepen ligt het percentage rond de 40.

Paralleljaar

Aan het eind van de schakelklas scoorde deze groep op Technisch lezen vrijwel gelijk aan de controlegroep, en dat is in de reguliere klas nog steeds zo. Maar bij Woordenschat en bij Rekenen is hun ontwikkeling ongunstiger geweest dan die van de controlegroep, met als gevolg dat ze in de reguliere klas verder achterblijven dan aan het eind van de schakelklas het geval was. Ook hier zien we bij Woordenschat dat er in het schakeljaar en in de reguliere klas veel schakel- en controlekinderen in de E-categorie vallen.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 3

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 3 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 4 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 5 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 4, respectievelijk groep 5.

Extra jaar

Ook hier zien we dat de voormalige schakelklaskinderen zich bij Technisch lezen en Rekenen relatief gezien gunstiger hebben ontwikkeld dan de controlegroep. Bij Technisch lezen is er daardoor in de reguliere klas geen achterstand meer, bij Rekenen is er nog steeds sprake van een grote achterstand. Bij Rekenen valt een op de drie schakelklasleerlingen in de reguliere klas nog in de E-categorie.

Bij Woordenschat is de ontwikkeling juist ongunstiger geweest waardoor de achterstand in de reguliere klas groter is dan aan het eind van de schakelklas. We zien in de reguliere klas dan ook een nog hoger percentage kinderen in de E-categorie dan in de controlegroep, waar het percentage ook al hoog was.

Paralleljaar

Aan het eind van het schakeljaar zat een groot deel van deze voormalige schakelklaskinderen bij Woordenschat in de E-categorie. Dat percentage is in de reguliere klas, zowel bij de schakelklaskinderen als in de controlegroep, drastisch gedaald. Omdat de daling zich in beide groepen heeft voorgedaan, is de relatieve positie ongeveer gelijk gebleven. (Die algemene daling kan overigens met de toets te maken hebben: aan het eind van de schakelklas is de Woordenschattoets gemaakt, en in de reguliere klas de Leeswoordenschattoets.) In de reguliere klas blijven de schakelklaskinderen weliswaar nog achter bij de controlegroep, maar het gaat hier om een redelijk klein verschil. Wat (Lees)woordenschat betreft, hebben de voormalige schakelklaskinderen de extra leerwinst die zij dankzij de schakelklas hebben geboekt, behouden.

Bij Technisch lezen is de achterstand van de voormalige schakelklaskinderen op de controlegroep iets ingelopen in vergelijking met de situatie eind schakelklas. Dus wat Technisch lezen betreft, hebben de voormalige schakelklaskinderen de extra leerwinst die zij dankzij de schakelklas hebben behouden en zelfs verder uitgebouwd. Overigens is dit niet voldoende geweest om de hele achterstand weg te werken; in de reguliere klas blijven ze nog steeds wat achter.

Bij Rekenen zien we een grote achteruitgang. De voorsprong die de schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar hadden, is in de reguliere klas helemaal teniet gedaan en omgezet in een grote achterstand. Bijna 40 procent van de kinderen valt bij Rekenen in de E-categorie, terwijl dat bij de controlegroep 10 procent is.

Op de toets Begrijpend lezen scoren de voormalige schakelklaskinderen in de reguliere klas beduidend beter dan de controlegroep. We kunnen hierbij geen vergelijking maken met de situatie aan het eind van de schakelklas, omdat deze groep die toets toen niet heeft gemaakt.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 4

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 4 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 6. Dat geldt hier voor alle leerlingen, want er waren vrijwel geen leerlingen voor wie dit jaar een extra jaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 6.

Paralleljaar

Bij deze groep leerlingen kunnen we alleen voor Technisch lezen en Rekenen een vergelijking maken tussen het schakeljaar en de reguliere klas. Daaruit blijkt dat de voormalige schakelklaskinderen zich wat Technisch lezen betreft op dezelfde manier hebben ontwikkeld als de controlegroep, maar dat ze bij Rekenen veel verder achterop zijn geraakt. In de reguliere klas hebben ze daardoor nog steeds een 'kleine' achterstand voor wat betreft Technisch lezen, en een 'grote' achterstand voor wat betreft

Rekenen. Bijna tweederde van de voormalige schakelklaskinderen valt bij de Reken-toets in de E-categorie; bij de kinderen uit de controlegroep is dat 10 procent.

In de reguliere klas scoren de voormalige schakelklasleerlingen veel lager op Leeswoordenschat dan de controlegroep, en scoren ze vergelijkbaar op de toets Begrijpend lezen. We kunnen hierbij geen vergelijking maken met de situatie aan het eind van de schakelklas, omdat deze groep die toetsen toen niet heeft gemaakt.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 5

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 5 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 7. Dat geldt hier voor alle leerlingen, want er waren vrijwel geen leerlingen voor wie dit jaar een extra jaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 7.

Paralleljaar

Na het schakeljaar hebben deze schakelklasleerlingen zich gunstiger ontwikkeld dan de controlegroep voor wat betreft Technisch lezen. In de reguliere klas doen ze het zelfs wat beter dan de controlegroep. Maar bij Rekenen is het veel minder positief: ook hier zien we dat hun rekenachterstand na het schakeljaar veel groter is geworden. In de reguliere klas hebben ze daardoor een grotere achterstand op de controlegroep dan ze aan het eind van het schakeljaar hadden, en valt de helft van de kinderen in de E-categorie.

Aan het eind van de schakelklas scoorden de voormalige schakelklaskinderen op de toets Begrijpend lezen vergelijkbaar met de controlegroep. Maar in de reguliere klas is sprake van een 'middelmatische' achterstand. Ze zijn er dus relatief gezien op achteruit gegaan.

In de reguliere klas scoren de voormalige schakelklasleerlingen ook lager op Leeswoordenschat dan de controlegroep. We kunnen hierbij geen vergelijking maken met de situatie aan het eind van de schakelklas, omdat deze groep die toetsen toen niet heeft gemaakt.

Overzicht

In Tabel 3.7a en 3.7b hebben we de bovenstaande bevindingen nog eens samengevat. De belangrijkste vraag in dit vervolgonderzoek is of de extra leerwinst die schakelklaskinderen in het schakeljaar hebben geboekt in de reguliere klas daarna beklijft of weer wegebt. Voor de groepen en vakken waar in de tabel een '=' teken of één of meer '+' tekens staan, is de relatieve positie ten opzichte van de controlegroep gelijk gebleven of verbeterd. Die cellen zijn grijs gearceerd, en geven aan dat het effect van de schakelklas langere tijd doorwerkt. Als er '-' tekens in de cel staan, wil dat zeggen dat ze na het schakeljaar minder vooruit zijn gegaan dan de controlegroep en dat hun achterstand weer groter is geworden. Het effect van de schakelklas is dus (deels)

verdwenen. Het aantal '+' of '-' tekens geeft aan hoe sterk de verbetering of achteruitgang is: één plusje is een 'kleine' verbetering, twee plusjes een 'middelmatige' verbetering en drie plusjes een 'grote' verbetering. En één minnetje is een 'kleine' achteruitgang, twee minnetjes een 'middelmatige' achteruitgang en drie minnetjes een 'grote' achteruitgang. Als er 'n.b.' in de cel staat, dan was er geen vergelijking tussen de schakelklas en de reguliere klas mogelijk.

Tabel 3.7a – De relatieve ontwikkeling van de prestaties na het schakeljaar in vergelijking met de ontwikkeling in de controlegroep (schakeljaar 2006/07)

<i>Afkomstig uit groep 2</i>	Woordenschat	Technisch lezen
<i>extra jaar</i>	+++	+++
<i>paralleljaar</i>	---	=

<i>Afkomstig uit groep 3</i>	(Lees)woordenschat	Technisch lezen
<i>extra jaar</i>	=	+++
<i>paralleljaar</i>	---	+

Tabel 3.7b – De relatieve ontwikkeling van de prestaties na het schakeljaar in vergelijking met de ontwikkeling in de controlegroep (schakeljaar 2007/08)

Afkomstig uit groep 1	Taal voor Kleuters	Ordenen		
	<i>extra jaar</i>	+++	+++	
<i>paralleljaar</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	
	-	---	--	
Afkomstig uit groep 2	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	
	<i>extra jaar</i>	---	++	+
<i>paralleljaar</i>	-	=	--	
Afkomstig uit groep 3	(Lees) woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begr. lezen
	<i>extra jaar</i>	--	+++	+++
<i>paralleljaar</i>	=	+	---	n.b.
Afkomstig uit groep 4	Lees- woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begr. lezen
	<i>paralleljaar</i>	n.b.	=	---
Afkomstig uit groep 5	Lees- woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begr. lezen
	<i>paralleljaar</i>	n.b.	+	---

De meeste plusjes zien we bij de leerlingen voor wie het schakeljaar een *extra jaar* was. Zij hebben een flinke inhaalslag gemaakt ten opzichte van de controlegroep. Maar bij Woordenschat zijn deze schakelklasleerlingen er toch relatief vaak op achteruitgegaan.

Bij de leerlingen voor wie het schakeljaar een *paralleljaar* is geweest, zijn de scores op Technisch lezen bijna altijd evenveel of meer vooruit gegaan dan bij de leerlingen in de controlegroep. Alleen bij de leerlingen uit schakeljaar 2007/08 die voor de

schakelklas in groep 1 zaten, is de achterstand groter geworden.⁴ Op Woordenschat zijn ze er, relatief gezien, bijna altijd op achteruitgegaan. De leerlingen uit schakeljaar 2007/08 die vóór de schakelklas in groep 3 zaten vormen hierop een uitzondering; bij hen is er namelijk niets veranderd. Een grote achteruitgang zien we bij de rekenscores van de schakelklasleerlingen uit 2007/08. Voor alle leerjaren geldt dat de voormalige schakelklasleerlingen na het schakeljaar een grotere achterstand hebben opgelopen ten opzichte van de controlegroep. In de lagere groepen is er sprake van een ‘middelmatige’ achteruitgang, in de hogere groepen van een ‘grote’ achteruitgang.

Bij de kinderen voor wie het schakeljaar een *extra jaar* betekende, zien we dus dat hun relatieve positie ten opzichte van de controlegroep meestal hetzelfde is gebleven of is verbeterd. Alleen bij Woordenschat zijn ze er relatief vaak op achteruitgegaan. Bij de kinderen voor wie het schakeljaar een *paralleljaar* is geweest is de relatieve positie na het schakeljaar bij Technisch lezen gelijk gebleven of verbeterd; bij Woordenschat en Rekenen zijn deze leerlingen er, relatief gezien, in meer of mindere mate op achteruit gegaan.

De resultaten laten dus zien dat de voormalige schakelklaskinderen ná het schakeljaar vooral wat betreft Woordenschat en Rekenen weer wat terrein hebben verloren en bij Technisch lezen hun positie juist hebben versterkt. Helaas kunnen we die ontwikkeling ná het schakeljaar niet afzetten tegen de extra leerwinst die *in* het schakeljaar is behaald. We kunnen bijvoorbeeld geen uitspraken doen als: ‘na de schakelklas is de helft van de extra leerwinst weer verdwenen’, of ‘na de schakelklas is de leerwinst met nog 10 procent toegenomen’. Dat heeft te maken met het feit dat de controlegroep die *in* het schakeljaar is gebruikt om de leerwinst van schakelklaskinderen te vergelijken, een andere was dan die is gebruikt om te onderzoeken of de schakelklaskinderen er *na* het schakeljaar er relatief gezien op voor- of achteruit zijn gegaan. De controlegroep *in* het schakeljaar bestond namelijk uit kinderen die niet alleen qua sociaal-etnische achtergrond, maar ook qua aanvangsniveau taal vergelijkbaar waren. Bij de controlegroep die is gebruikt voor de periode *ná* de schakelklas was geen informatie over het eerdere taalniveau van de kinderen beschikbaar, en kon alleen worden gecorrigeerd voor de sociaal-etnische achtergrond.

Positie in de reguliere klas

De vraag is nu wat de prestatie-ontwikkeling van de voormalige schakelklasleerlingen na het schakeljaar voor gevolgen heeft voor hun relatieve positie 1 jaar later (voor cohort 2007/08) of 2 jaar later (voor cohort 2006/07) in de reguliere klas. Uit de effect sizes in de reguliere klas (zie bijlage 1) kunnen we aflezen dat de voormalige scha-

4 Het gaat hierbij om de vergelijking tussen de toetsen Taal voor Kleuters in het schakeljaar en Technisch lezen in de reguliere klas.

kelklaskinderen op de toetsen (Lees)woordenschat en Rekenen in vrijwel alle groepen zwakker scoren dan de controlegroep, en dat het aandeel leerlingen in de E-categorie bij die vakken ook groter is. Bij Technisch lezen is het beeld wisselend: soms blijven hun prestaties achter bij die van de controlegroep, soms zijn ze vergelijkbaar of beter. Bij Begrijpend lezen doen de voormalige schakelklaskinderen het in de reguliere groep 5 beter dan de controlegroep, in groep 6 vergelijkbaar en in groep 7 slechter. Er is weinig verschil tussen de leerlingen voor wie de schakelklas een extra jaar was en de leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar was. Dat komt doordat de eerste groep na het schakeljaar weliswaar (relatief gezien) meer vooruitgang heeft geboekt, maar deze leerlingen begonnen met een grotere achterstand ten opzichte van de controlegroep.

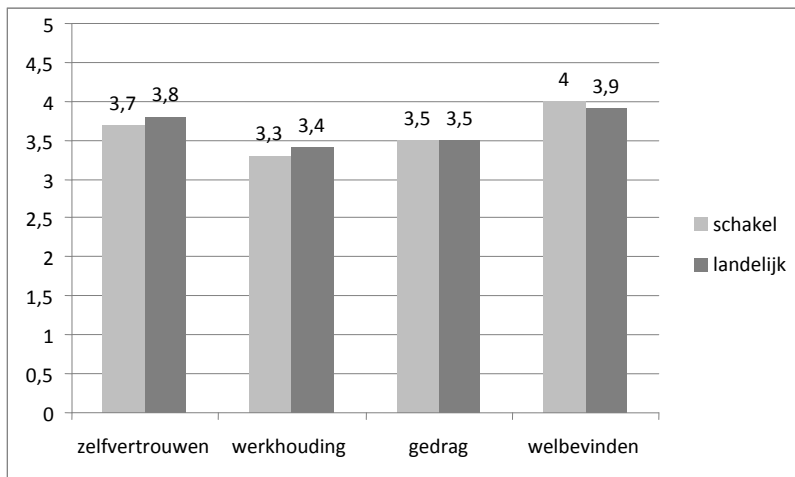
3.5 Resultaten effectmeting op niet-cognitief gebied

Behalve over de taal- en rekenprestaties is ook informatie opgevraagd over de niet-cognitieve aspecten van de voormalige schakelklaskinderen. Aan de leerkracht van de reguliere klas is gevraagd de leerling te beoordelen op onder andere zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag, en aan de leerlingen van groep 5 en hoger is gevraagd hoe zij zich op school en in de klas voelen. Diezelfde vragen zijn ook aan het begin en eind van het schakeljaar aan de leerkracht en de leerling zelf gesteld (Mulder e.a., 2008, 2009). Aan het eind van het schakeljaar bleken de kinderen wat zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag ongeveer hetzelfde beoordeeld te worden als kinderen in de reguliere klas, en gaven de leerlingen aan dat ze zich op school en in de klas op hun gemak voelden, zelfs nog iets meer dan de gemiddelde allochtone leerling op de basisschool. Hoe is dat nu de kinderen weer in een reguliere klas zitten?

Hierna laten we in een paar grafieken zien hoe de voormalige schakelklaskinderen door de leerkracht, van wie de leerlingen in schooljaar 2009/10 les hadden, zijn beoordeeld op hun zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag. Het oordeel kon variëren van 1 (laag zelfvertrouwen, slechte werkhouding, negatief gedrag) tot 5 (zeer groot zelfvertrouwen, goede werkhouding, positief gedrag). In de meest rechtse kolom staat aangegeven wat de voormalige schakelklaskinderen gemiddeld genomen hebben geantwoord op vragen over hun welbevinden op school en in de klas.

In Figuur 3.2 staat het gemiddelde oordeel over/van de voormalige schakelklaskinderen uit 2006/07. Zij zaten in schooljaar 2009/10 in groep 5, 6 of 7. Ter vergelijking zijn ook de landelijke cijfers opgenomen. Als het verschil kleiner is dan 0.2 punten, moet dat aan toeval worden toegeschreven. Een verschil van 0.2 punten of meer kan als een relevant verschil worden beschouwd; dat komt overeen met een significantieniveau van 1 procent.

Figuur 3.2 – Zelfvertrouwen, werkhouding, gedrag en welbevinden van de voormalige schakelklasleerlingen uit schooljaar 2006/07 die drie jaar later in de reguliere groep 5, 6 of 7 zaten

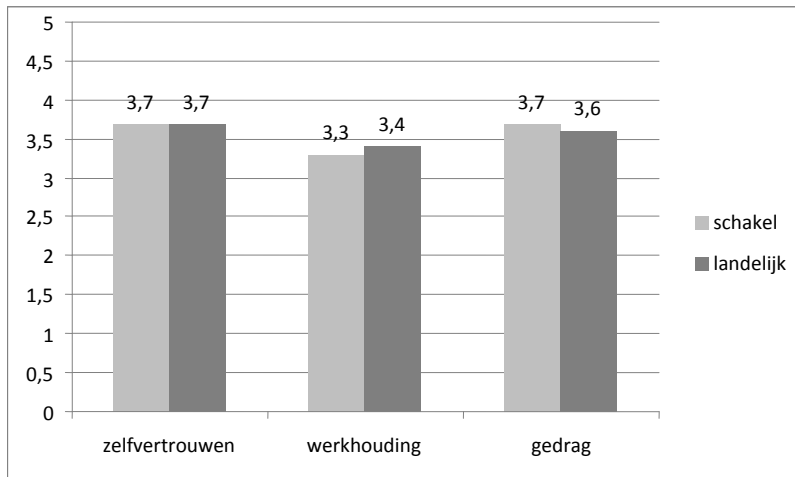

Binnen elk blok van twee staven staan achtereenvolgens de scores voor de voormalige schakelklaskinderen en de landelijke score van de allochtone leerlingen. Het eerste blok geeft de beoordeling van het zelfvertrouwen, het tweede van de werkhouding en het derde van het gedrag van de kinderen. Het vierde blok geeft aan hoe het welbevinden volgens de leerlingen zelf is vergeleken met het landelijk gemiddelde van de allochtone leerlingen.

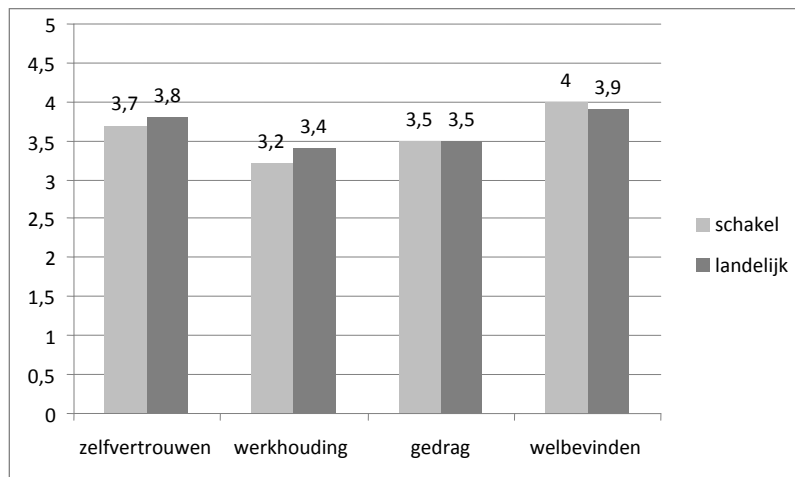
We zien dat het verschil met het landelijk gemiddelde in alle blokken kleiner is dan 0,2; dat is dus geen significant verschil.

De figuren 3.3 en 3.4 geven dezelfde informatie, maar dan over de leerlingen die in schooljaar 2007/08 in een schakelklas zaten. Voor deze groep hebben we ook informatie over leerlingen die in schooljaar 2009/10 in groep 3 en 4 zitten (Tabel 3.3). Aan deze leerlingen zelf zijn geen vragen gesteld; de gegevens hebben dus alleen betrekking op het oordeel van de leerkracht over hun zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag. In Tabel 3.4 staan de gegevens voor de leerlingen die in schooljaar 2009/10 in groep 5, 6, 7 en 8 zitten. Aan hen zijn wel vragen gesteld over hun welbevinden op school.

Figuur 3.3 – Zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag van de voormalige schakelklasleerlingen uit schooljaar 2007/08 die twee jaar later in de reguliere groep 3 of 4 zaten

Figuur 3.4 – Zelfvertrouwen, werkhouding, gedrag en welbevinden van de voormalige schakelklasleerlingen uit schooljaar 2007/08 die twee jaar later in de reguliere groep 5, 6, 7 of 8 zaten

Ook bij de schakelklaskinderen uit schooljaar 2007/08 zien we geen verschil met het landelijk gemiddelde, met uitzondering van de ‘werkhouding’ van de voormalige schakelklaskinderen die in schooljaar 2009/10 in groep 5, 6, 7 of 8 zaten. Hun werkhouding wordt door de leerkracht iets ongunstiger beoordeeld dan die van de gemiddelde allochtone leerling.

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op de vraag hoe het de voormalige schakelklasleerlingen na het schakeljaar is vergaan, en of ze de extra leerwinst die ze in het schakeljaar hebben gehaald ook in de reguliere klas hebben weten vast te houden.

Eerst zijn we nagegaan hoe het schakeljaar zelf is verlopen. Uit de resultaten blijkt dat bijna 20 procent van de leerlingen die in 2006/07 naar een schakelklas zijn gegaan, het schakeljaar niet heeft afgemaakt. Van de schakelklasleerlingen uit 2007/08 heeft ruim 10 procent de klas voortijdig verlaten.

Van de leerlingen die in 2006/07 de schakelklas wel hebben afgemaakt, heeft 23 procent daarna nog een jaar in een schakelklas gezeten. In het schooljaar 2007/2008 heeft 27 procent van de leerlingen nog een tweede schakeljaar gevolgd.

Gemiddeld genomen was de schakelklas in 2006/07 én in 2007/08 voor ongeveer driekwart van de leerlingen een paralleljaar en voor een kwart een extra jaar.

Het is niet vaak voorgekomen dat leerlingen na een parallelle schakelklas alsnog zijn blijven zitten: bij circa 11 procent van de schakelklaskinderen uit 2006/07, en circa 9 procent van de kinderen uit 2007/08 is dat gebeurd. Het overgrote deel is (tot nu toe) na de parallelle schakelklas niet blijven zitten.

Om vast te stellen of de voormalige schakelklaskinderen de extra leerwinst die ze in de schakelklas hebben gehaald ook ná de schakelklas weten vast te houden, hebben we hun prestaties aan het eind van de schakelklas en in de reguliere klas vergeleken met de prestaties van een controlegroep van leerlingen met een vergelijkbare sociaal-etnische achtergrond. Op basis van die vergelijking op twee meetmomenten (eind schakeljaar en een of twee jaar later in de reguliere klas) is vastgesteld of prestaties van de schakelklaskinderen zich in de reguliere klas op dezelfde manier verhouden tot de controlegroep als aan het eind van het schakeljaar het geval was. Als de relatieve positie van de schakelklaskinderen op beide meetmomenten ongeveer hetzelfde is, kan worden geconcludeerd dat het in eerder onderzoek vastgestelde effect van het schakeljaar langere tijd doorwerkt.

De resultaten laten in de eerste plaats zien dat de prestaties van de schakelklaskinderen aan *het eind* van het schakeljaar gemiddeld genomen nog steeds achterblijven bij die van de controlegroep. De extra leerwinst die de kinderen in het schakeljaar hebben geboekt was dus niet voldoende om hun achterstand ten opzichte van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen helemaal op te heffen. Hun startpositie op het moment dat ze weer naar de reguliere klas overstapten was daardoor gemiddeld genomen nog steeds ongunstiger dan die van klasgenoten met een vergelijkbare sociaal-etnische achtergrond. Maar door de extra leerwinst in het schakeljaar was de achterstand uiteraard minder groot dan deze geweest zou zijn als de kinderen *niet* in een schakelklas hadden gezeten.

Na het schakeljaar is de relatieve positie van de kinderen voor wie het schakeljaar een *extra jaar* betekende, meestal gelijk gebleven of verbeterd. Alleen bij Woordenschat zijn deze leerlingen er relatief gezien vaak op achteruitgegaan in vergelijking met de controlegroep.

Bij de kinderen voor wie het schakeljaar een *paralleljaar* is geweest, is de relatieve positie na het schakeljaar bij Technisch lezen gelijk gebleven of verbeterd; bij Woordenschat en Rekenen zijn deze leerlingen er relatief gezien in meer of mindere mate op achteruit gegaan.

Het feit dat de voormalige schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar nog steeds een achterstand hadden, plus de ongunstigere prestatie-ontwikkeling na het schakeljaar heeft ertoe geleid dat de voormalige schakelklaskinderen in de reguliere klas op de toetsen (Lees)woordenschat en Rekenen in vrijwel alle groepen zwakkere prestaties halen dan de controlegroep, en het aandeel leerlingen in de E-categorie bij die vakken ook groter is dan in de controlegroep. Bij Technisch lezen is het beeld wisselend: soms blijven hun prestaties in de reguliere klas achter bij die van de controlegroep, soms zijn ze vergelijkbaar of iets beter. Bij Begrijpend lezen doen de voormalige schakelklaskinderen het in de reguliere groep 5 beter dan de controlegroep, in groep 6 vergelijkbaar en in groep 7 slechter. In de reguliere klas is er weinig verschil tussen de leerlingen voor wie de schakelklas een extra jaar was en de leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar was. Dat komt doordat de eerste groep na het schakeljaar weliswaar (relatief gezien) meer vooruitgang heeft geboekt, maar deze leerlingen begonnen met een grotere achterstand ten opzichte van de controlegroep en hadden dus ook meer in te halen.

Behalve over de taal- en rekenprestaties is ook informatie opgevraagd over de niet-cognitieve aspecten van de voormalige schakelklaskinderen. Aan de leerkracht in de reguliere klas is gevraagd de leerling te beoordelen op onder andere zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag, en aan de leerlingen van groep 5 en hoger is gevraagd hoe zij zich op school en in de klas voelen. Diezelfde vragen zijn ook aan het eind van het schakeljaar aan de leerkracht en de leerling zelf gesteld. Aan het eind van het schakeljaar bleken de kinderen wat zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag ongeveer hetzelfde beoordeeld te worden als kinderen in de reguliere klas, en gaven de leerlingen aan dat ze zich op school en in de klas op hun gemak voelden, zelfs nog iets meer dan de gemiddelde allochtone leerling op de basisschool. Dat blijkt in de reguliere klas ook zo te zijn. We zien geen verschil met het landelijk gemiddelde, met uitzondering van de werkhouding van de voormalige schakelklaskinderen die in schooljaar 2009/10 in groep 5, 6, 7 of 8 zitten. Hun werkhouding wordt door de leerkracht iets ongunstiger beoordeeld dan die van de gemiddelde allochtone leerling.

4 De voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs

4.1 Inleiding

Op grond van onze evaluatie van de kopklassen in 2006/07 en 2007/08 kwamen we tot de conclusie dat de resultaten positief zijn (Mulder e.a., 2008, 2009). De kopklassers hadden na het schakeljaar hogere scores op de Cito Eindtoets gehaald en hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen dan vóór het schakeljaar. De resultaten van de kopklassen in 2007/08 waren (nog) positiever dan die van de kopklassen in 2006/07. In 2006/07 ontving aan het eind van de kopklas 57 procent van de kopklasleerlingen een advies havo, havo/vwo of vwo, terwijl dit percentage bij de start van de kopklas 13 procent was. Van de kopklasleerlingen in 2007/08 ontving bijna 70 procent aan het eind van de kopklas een havo/vwo-advies, terwijl dit bij de start van de kopklas 3 procent was. In dit onderzoek zijn we nagegaan hoe het in schooljaar 2009/10 met de leerlingen in het voortgezet onderwijs ging. In paragraaf 4.2 gaan we in op de gegevens die zijn verzameld en op de respons. Paragraaf 4.3 gaat over de onderwijspositie van de kopklasleerlingen in het eerste jaar en hoe dit zich verhoudt tot het advies. In paragraaf 4.4 bespreken we hoe de onderwijsloopbaan zich in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs heeft ontwikkeld. Paragraaf 4.5 gaat in op de onderwijspositie van de voormalige kopklasleerlingen in schooljaar 2009/10 vergeleken met het advies, in relatie tot de achtergrondkenmerken van de leerlingen. Tenslotte wordt in paragraaf 4.6 de onderwijspositie van de voormalige kopklasleerlingen vergeleken met die van de controlegroep.

4.2 Verzamelde gegevens en respons

Aan het eind van de kopklas hebben we bij de basisscholen gevraagd naar welke school voor voortgezet onderwijs de kopklassers zouden gaan. Bij deze vo-scholen hebben we informatie opgevraagd over het schooltype waarin de betreffende leerlingen zijn ingestroomd, en in welk schooltype en in welke klas ze in schooljaar 2009/2010 zaten. Daarnaast hebben we gevraagd naar de rapportcijfers voor Nederlands, Engels en wiskunde op het meest recente rapport. De rapportcijfers geven een indicatie of de leerling het niveau wel of niet aankan. Als de leerling niet meer op de school bleek te zitten, is gevraagd naar welke vo-school de leerling wel was gegaan.

Vervolgens zijn de gegevens bij deze school opgevraagd. In Tabel 4.1 is de respons weergegeven.

Tabel 4.1 – Respons vo-loopbaangegevens kopklassen

	Jaar schakelklas					
	2006/07		2007/08		totaal	
	%	n	%	n	%	n
geen respons	17	16	6	6	11	22
vo-gegevens bekend	70	67	86	95	79	162
naar andere school, geen gegevens nieuwe school	14	13	8	9	11	22
Totaal	100	96	100	110	100	206

Door de benaderde vo-scholen werd over in totaal 90 procent (11+79%) van de voormalige kopklasleerlingen informatie verstrekt. Van 11 procent hebben we wel informatie van de vo-school ontvangen, maar bleek de leerling van school te zijn gegaan en was er geen respons van de nieuwe vo-school of was niet bekend naar welke vo-school de leerling was gegaan. Uiteindelijk hebben we dus van 79 procent van de leerlingen informatie ontvangen over de klas en het schooltype van de kinderen in schooljaar 2009/10. Over de overige kinderen (11%) hebben we na herhaaldelijk verzoek aan de vo-scholen en opnieuw contact opnemen met de basisschool/kopklascoördinator geen gegevens ontvangen.

De respons is voor de kopklasleerlingen uit 2007/08 hoger dan voor die uit 2006/07. Dit is te verklaren door het feit dat het kopklasjaar voor de 2006/07 leerlingen een jaar langer geleden is.

4.3 De voormalige kopklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs

In Tabel 4.2 zijn de schooltypen weergegeven waar de voormalige kopklasleerlingen in het eerste jaar naartoe zijn gegaan.

Tabel 4.2 – Het gekozen schooltype van de voormalige kopklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs

	2006/07	2007/08
	%	%
vmbo lwoo	2	1
vmbo lwoo/bbl en bbl	5	0
vmbo bbl/kbl en kbl	2	3
vmbo kbl/gl en gl en vmbo-breed	2	0
vmbo gl/tl en tl	16	17
vmbo-t/havo	22	20
havo	19	19
havo/vwo	25	32
vwo	8	8
Totaal	100	100

Verreweg de meeste kopklasleerlingen zijn naar de theoretische leerweg van het vmbo of naar een hoger schooltype gegaan.

We zijn nagegaan in hoeverre het gekozen schooltype in het eerste jaar overeenkomt met het advies voor voortgezet onderwijs dat de leerlingen aan het eind van de kopklas hebben ontvangen. In Tabel 4.3 is weergegeven in hoeverre het advies is opgevolgd. Is het niveau een half punt lager, dan heeft een leerling bijvoorbeeld gekozen voor een combinatie van havo en vwo en niet voor alleen vwo zoals was geadviseerd. Een verschil van één niveau is bijvoorbeeld het verschil tussen havo en vwo, en tussen de theoretische leerweg van het vmbo en havo.

Tabel 4.3 – De mate waarin de kopklasleerlingen met hun schoolkeuze zijn afgeweken van het ontvangen advies voor voortgezet onderwijs

	2006/07	2007/08
	%	%
1.5 niveau lager	6,1	
1 niveau lager	4,5	4,4
0.5 niveau lager	12,1	26,7
gelijk	56,1	55,6
0.5 niveau hoger	15,2	12,2
1 niveau hoger	6,1	1,1
Totaal	100	100

De meeste leerlingen hebben het advies precies opgevolgd. De leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen, hebben vaker voor een wat lager schooltype gekozen dan geadviseerd dan de kinderen die in 2006/07 naar de kopklas zijn gegaan.

Van de kinderen die hebben gekozen voor een half niveau lager dan geadviseerd, is het merendeel terecht gekomen op een combinatie van de theoretische leerweg van het vmbo en havo, terwijl alleen havo was geadviseerd. Ook kwam het veel voor dat kinderen naar een havo/vwo-brugklas gingen met een vwo-advies, en dat kinderen met een havo/vwo-advies naar het havo gingen. Bij de keuze van (ten minste) één niveau lager, werd het meest gekozen voor vmbo-t, terwijl het advies havo of havo/vwo was. Bij de keuze voor een half niveau hoger dan het advies, kwam een keuze voor havo/vwo met een havo-advies het vaakst voor en zien we ook vaak een keuze voor vmbo-t/havo, terwijl het advies vmbo-t was. Een klein deel van de kinderen koos voor een schooltype dat een volledig niveau hoger was dan het advies. Dat was het geval bij een keuze voor vwo bij een havo-advies, voor havo/vwo bij een vmbo-t/havo advies en voor havo bij vmbo-t advies.

4.4 De voormalige kopklasleerlingen in het tweede en derde jaar van het voortgezet onderwijs

In schooljaar 2009/10 gaan de kinderen die in 2006/07 naar de kopklas gingen voor het derde jaar naar het voortgezet onderwijs en de kinderen die in 2007/08 naar de kopklas gingen voor het tweede jaar. In Tabel 4.4 is de verdeling weergegeven van de schooltypen waar de kopklaskinderen in 2009/10 naartoe zijn gegaan. Ter vergelijking staat ook het schooltype in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs vermeld.

Tabel 4.4 – Het gekozen schooltype van de voormalige kopklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs en het onderwijstype waar de kopklaskinderen in 2009/10 naartoe zijn gegaan (voor 2006/07 derde jaar vo, voor 2007/08 tweede jaar vo)

jaar in schakelklas:	2006/07		2007/08	
jaar in voortgezet onderwijs:	1	3	1	2
	%	%	%	%
vmbo lwoo	2		1	1
vmbo lwo/bbl en bbl	5	3	0	
vmbo bbl/kbl en kbl	2	4	3	4
vmbo kbl/gl en gl en vmbo-breed	2	3	0	
vmbo gl/tl en tl	16	37	17	31
vmbo-t/havo	22	3	20	4
havo	19	24	19	25
havo/vwo	25	6	32	15
vwo	8	21	8	20
Totaal	100	100	100	100

Na enkele jaren van voortgezet onderwijs komen combinaties van schooltypen uiteraard minder vaak voor.

De groep voormalige kopklassers die na twee dan wel drie jaar naar de theoretische leerweg van het vmbo gaat is duidelijk toegenomen. Ook het aandeel vmbo-leerlingen nam toe.

In Tabel 4.5 geven we weer in hoeverre de voormalige kopklasleerlingen na leerjaar 1 van schooltype zijn veranderd. Voor de kopklassers uit 2006/07 betreft dit jaar 1 en 3 en voor de kopklassers uit 2007/08 jaar 1 en 2.

Tabel 4.5 – De mate waarin voormalige kopklasleerlingen van jaar 1 naar 2 (kopklassers in 2006/07) en jaar 1 naar 3 (kopklassers in 2007/08) van schooltype veranderd zijn (rij%)

	schooltype in jaar 3 vo (2006/07) / jaar 2 vo (2007/08)						n totaal
	vmbo overig	vmbo-t	vmbo-t/ havo	havo	havo/vwo	vwo	
2006/07							
<i>Schooltype jaar 1</i>							
vmbo overig	100	0	0	0	0	0	6
vmbo-t	0	100	0	0	0	0	11
vmbo-t/havo	7	53	0	40	0	0	15
havo	0	38	8	46	0	8	13
havo/vwo	0	6	6	24	24	41	17
vwo	0	0	0	0	0	100	5
2007/08							
<i>Schooltype jaar 1</i>							
vmbo overig	100	0	0	0	0	0	4
vmbo-t	0	93	0	7	0	0	15
vmbo-t/havo	0	32	21	37	0	11	19
havo	0	28	0	61	6	6	18
havo/vwo	3	13	0	13	40	30	30
vwo	0	0	0	0	13	88	8

Voormalige kopklassers die in het vmbo zijn gestart, zijn daar nagenoeg allemaal gebleven. Ook voormalige kopklassers die in het eerste jaar naar het vwo gingen, volgen dit schooltype in 2009/10 nog steeds. Ruim de helft van de kopklassers uit 2006/07 die in het eerste vo-jaar naar een combinatie van vmbo-t en havo gingen, ging in het derde vo-jaar naar vmbo-t, twee vijfde ging naar havo en 7 procent naar een lagere vorm van vmbo. Bijna tweevijfde van de kopklassers uit 2006/07 die voor havo koos, ging in het derde jaar naar vmbo-t. Van de kopklassers uit 2007/08 die naar havo gingen, ging 61 procent daar een jaar later nog steeds naartoe, maar ging ruim een kwart naar vmbo-t. Vier van de tien kopklassers uit 2007/08 die in het eerste jaar naar havo/vwo gingen, zit daar een jaar later ook, 16 procent is naar het vmbo gegaan, 13 procent naar havo en 30 procent naar vwo.

In Tabel 4.5 is er nog geen rekening mee gehouden dat mogelijk een klas overgeslagen is, of dat kinderen zijn blijven zitten. Hieronder is weergegeven in welke klas de voormalige kopklaskinderen in schooljaar 2009/10 zitten. Voor kopklassers uit 2006/07 zou dat, als er geen vertraging is geweest, klas 3 zijn en voor kopklassers uit 2007/08 klas 2.

Tabel 4.6 – De klas in het schooljaar 2009/10 van de voormalige kopklasleerlingen

Klas in 2009/10:	2006/07	2007/08
2	4%	99%
3	94%	1%
4	2%	
n	68	89

Geen van de leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen, is in het eerste jaar blijven zitten. Er is zelfs een leerling die meteen naar klas 3 is gegaan. Ook bij de kopklasleerlingen uit 2006/07 zit een leerling een klas hoger dan verwacht (namelijk in klas 4 in plaats van 3). Slechts 4 procent van de kinderen die in 2006/07 naar de kopklas gingen, is blijven zitten.

Ten slotte hebben we de verandering van schooltype en de mate van zittenblijven gecombineerd in Tabel 4.7.

Tabel 4.7 – Doorstroom van voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs: kopklassers in 2006/07 van jaar 1 naar 3 en kopklassers in 2007/08 van jaar 1 naar 2

	2006/07	2007/08
	%	%
ten minste een jaar vertraagd of een niveau lager	12	11
lager type combinatieklas	20	10
onvertraagd, zelfde niveau	44	58
hoger type combinatieklas	21	16
tenminste een niveau of klas hoger overgeslagen	3	5
Totaal	100	100

Ruim een tiende van de kopklasleerlingen blijkt ten minste een jaar vertraagd te zijn of op een lagere niveau terecht te zijn gekomen (2006/07: 12%, 2007/08: 11%). Als er sprake is van een combinatieklas, heeft een wat groter deel van de kinderen een of twee jaar later voor het hoogste type gekozen dan voor het laagste type. We hebben gekeken wat de samenhang is tussen de mate van doorstroom in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs, en de mate waarin leerlingen in het eerste leerjaar een hoger schooltype hebben gekozen dan geadviseerd. Er is sprake van een licht negatieve samenhang (correlatie -0.21): hoe meer kinderen geneigd zijn om voor een hoger schooltype te kiezen dan geadviseerd, hoe vaker er sprake is van vertraging, afstroom

of een keuze voor een lager type combinatieklas. Er is maar door een heel klein deel van de kinderen echt gekozen voor een schooltype dat een volledig niveau hoger is. Deze kinderen komen uiteindelijk gemiddeld minder dan een half niveau lager terecht, zij raken het hogere niveau door het hoger kiezen dus niet helemaal kwijt.

Als indicatie voor de mate waarin de voormalige kopklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs aan kunnen, hebben we de cijfers voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde op het meest recente rapport van de leerlingen opgevraagd. In Tabel 4.8 zijn de cijfers weergegeven naar kopklasjaar en schooltype.

Tabel 4.8 – Gemiddelde rapportcijfers Nederlands, Engels en wiskunde op het laatste rapport van de voormalige kopklasleerlingen

	2006/07			2007/08		
	Ned	Eng	Wis	Ned	Eng	Wis
vmbo overig	6,8	7,2	7,3	6,4	6,1	5,0
vmbo-t	6,4	6,0	6,2	6,7	6,3	6,0
vmbo-t/havo	7,5	7,2	3,4	7,5	6,8	7,6
havo	6,5	6,7	6,5	6,0	5,8	5,8
havo/vwo	6,6	5,6	4,8	6,3	6,8	6,9
vwo	6,5	7,0	6,3	7,1	6,9	6,6

De meeste cijfers zijn voldoende. De havo/vwo- en vmbo-t/havo-leerlingen die in 2006/07 naar een kopklas gingen, hadden gemiddeld een onvoldoende voor wiskunde op hun rapport. Het gaat hier echter om kleine aantallen leerlingen ($n < 5$). De meeste leerlingen zitten in het derde jaar niet meer in een combinatieklas. De kopklasleerlingen uit 2006/07 die in lagere vormen van vmbo zitten dan vmbo-t, haalden op hun laatste rapport gemiddeld een 5. Dit betreft slechts 5 leerlingen; de meeste voormalige kopklassers zijn naar hogere vormen van voortgezet onderwijs gegaan. Over het geheel genomen zien we in de cijfers geen aanwijzingen dat de voormalige kopklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs niet aan kunnen.

4.5 De onderwijspositie in het tweede en derde jaar vergeleken met het advies

De kopklasleerlingen hebben na het volgen van de kopklas gemiddeld hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen dan vóór het schakeljaar. Interessant is om hun onderwijspositie in het schooljaar 2009/10 te vergelijken met het advies: zitten ze op het geadviseerde niveau of op een lager of hoger schooltype? In Tabel 4.9 is dit (grijs gearceerd) weergegeven naar schakeljaar en daarbinnen ook naar achtergrondkenmerken van de leerlingen.

Tabel 4.9 – De onderwijspositie in jaar 2 (2007/08) en jaar 3 (2006/07) vergeleken met het advies voor voortgezet onderwijs aan het eind van de kopklas (rij %)

	≤ - 1	-0.5	0	0.5	≥ 1
2006/07					
<i>Etnische herkomst</i>					
Turks	20	30	30	10	10
Marokkaans	10	30	40	20	0
overig	26	16	21	16	21
<i>Opleidingsniveau ouders</i>					
max lagere school	25	25	25	13	13
max lbo	11	0	56	33	0
max mbo	20	40	20	20	0
hbo/universiteit	8	23	15	8	46
onbekend	35	20	25	10	10
<i>Sekse</i>					
jongen	26	17	34	13	11
meisje	15	35	10	15	25
Totaal	22	22	26	15	15
2007/08					
<i>Etnische herkomst</i>					
Turks	9	21	52	18	0
Marokkaans	16	8	64	8	4
overig	40	20	27	13	0
<i>Opleidingsniveau ouders</i>					
max lagere school	11	26	52	7	4
max lbo	19	13	50	6	13
max mbo	26	4	48	22	0
hbo/universiteit	9	18	55	18	0
onbekend	22	0	44	33	0
<i>Sekse*</i>					
jongen	25	18	51	6	0
meisje	6	9	49	29	9
Totaal	17	14	50	15	3

≤ - 1 = Ten minste een jaar vertraagd of een niveau lager dan het advies

-0.5 = Half niveau lager dan advies/lager type combinatieklas

0 = Zelfde niveau als advies

0.5 = Half niveau hoger dan advies/hoger type combinatieklas

≥ 1 = Tenminste een niveau hoger dan advies of klas overgeslagen

* significant verschil

Van de leerlingen die in 2006/07 naar de kopklas gingen, zit 22 procent in het derde jaar van het voortgezet onderwijs op een lager niveau dan geadviseerd of is een jaar vertraagd. Van de leerlingen die in 2007/08 de kopklas hebben gevolgd, zit 17 procent twee jaar later op een lager niveau dan geadviseerd of is een jaar vertraagd. Er zijn vrijwel geen significante verschillen naar achtergrondkenmerken. Alleen bij de leerlingen die in 2007/08 de kopklas hebben gevolgd, is er een verschil tussen jongens en meisjes: meisjes hebben twee jaar later een gunstiger onderwijspositie vergeleken met het advies dan jongens.

Een meer of minder gunstige onderwijspositie ten aanzien van het advies kan te maken hebben met de prestaties en/of met het sociaal-emotioneel functioneren aan het eind van de kopklas. Daarom zijn we nagegaan in hoeverre de in Tabel 4.9 onderscheiden groepen voormalige kopklasleerlingen met een verschillende (meer dan wel minder gunstige) onderwijspositie ten aanzien van het advies een verschillende score hadden op de Cito Eindtoets aan het eind van de kopklas en ook of er verschillen zijn naar leercapaciteit (gemeten met het onderdeel 'Testreeksen' uit PRIMA). We vonden geen significante verschillen. Daarnaast hebben we onderzocht in hoeverre er verschillen waren in sociaal-emotioneel functioneren aan het eind van de kopklas tussen de groepen. We vonden alleen voor de kopklasleerlingen uit 2007/08 een significante relatie met hun welbevinden aan het eind van de kopklas. De voormalige kopklassers die twee jaar later op een schooltype zitten dat ten minste één niveau hoger is dan het advies, of een klas hebben overgeslagen, scoorden aan het eind van de kopklas duidelijk hoger op welbevinden dan kinderen die in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs op een lager niveau presteren of zijn blijven zitten.

4.6 De onderwijspositie van de voormalige kopklasleerlingen vergeleken met de controlegroep

Eerder stelden we vast dat de kopklassen effectief zijn geweest: de kinderen haalden aan het eind van de kopklas duidelijk hogere scores op de Cito Eindtoets en hogere adviezen dan voordat zij naar de kopklas gingen. We hebben in de voorgaande paragrafen vastgesteld dat de meeste voormalige kopklassers dit voordeel vasthouden. Maar wat we nog niet weten, is hoe hun loopbaan in het voortgezet onderwijs zich verhoudt tot die van kinderen die niet in de kopklas hebben gezeten. Door vergelijkingen te maken met niet-kopklasleerlingen kunnen we vaststellen in hoeverre de voormalige kopklaskinderen in het voortgezet onderwijs ook op langere termijn profijt hebben van het extra schakeljaar. We hebben daarom de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen en cijfers van een controlegroep van qua achtergrond en prestatieniveau vergelijkbare kinderen die niet in een kopklas hebben gezeten. Die controlegroep

hebben we samengesteld uit het laatste PRIMA-vo bestand (zie Claassen & Mulder, 2006). Dit bestand bevat gegevens van circa 7.500 leerlingen die in het basisonderwijs aan het PRIMA-cohortonderzoek hebben meegedaan en in schooljaar 2001/02 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. Van deze kinderen zijn achtergrondgegevens en onder andere Cito-scores bekend en zijn schoolloopbaangegevens plus rapportcijfers van de eerste vier jaar voortgezet onderwijs beschikbaar.

De leerjarenladder

Om zinvolle vergelijkingen te kunnen maken tussen kinderen die wel en geen kopklas gevolgd hebben, hebben we voor alle leerlingen scores op de 'leerjarenladder' berekend. In deze scores zijn de verandering van schooltype en de mate van zitten blijven gecombineerd (Bosker & Van der Velden, 1989). De positie op de leerjarenladder geeft de mate aan waarin leerlingen de top van het voortgezet onderwijs (klas 6 van het vwo) hebben bereikt. De score op de leerjarenladder loopt van minimaal 1 (klas 1 praktijkonderwijs) tot maximaal 12 (klas 6 vwo). De scores staan voor de afgelegde jaren van de leerlingen. Voor leerlingen in de eerste klas van het voortgezet onderwijs zien de scores op de leerjarenladder er als volgt uit:

- 1 praktijkonderwijs
- 1.5 praktijkonderwijs/leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)
- 2 lwoo
- 2.5 vmbo bbl met of zonder lwoo
- 3 vmbo bbl/kbl of vmbo kbl
- 3.5 vmbo kbl/gl, gl en vmbo breed
- 4 vmbo gl/t en vmbo-t
- 4.5 vmbo-t/havo
- 5 havo en brede brugklas vmbo/havo/vwo
- 5.5 havo/vwo
- 6 vwo

Als een leerling overgaat naar de volgende klas van hetzelfde type, wordt de score vermeerderd met 1. Bijvoorbeeld, als een vmbo-t leerling van klas 1 naar 2 gaat, stijgt de score van 4 naar 5. Voor leerlingen die in 2006/07 naar de kopklas gingen, hebben we de onderwijspositie in het derde jaar van het voortgezet onderwijs berekend; voor de kopklassers uit 2007/08 de onderwijspositie in het tweede jaar.

Twee vergelijkingen

Bij de eerste vergelijking gaan we na in hoeverre de investering van één jaar in de kopklas – de kopklas betekent een extra leerjaar – zichzelf heeft uitbetaald in een hogere onderwijspositie: komen de kinderen uiteindelijk zoveel hoger uit dat zij ook het 'verlies' van dit extra jaar compenseren? Bij de vergelijking met niet-kopklassers

gaan we uit van het prestatieniveau van de voormalige kopklassers van vóór de kopklas. De vergelijkingsgroep bestaat uit kinderen met een vergelijkbare sociaal-etnische achtergrond, vergelijkbare leercapaciteit (gemeten met het onderdeel 'Testreeksen' uit PRIMA) en vergelijkbare scores op de Cito Eindtoets. Voor de vergelijkingsgroep van leerlingen die geen kopklas hebben gevolgd, nemen we de onderwijspositie in het voortgezet onderwijs van één jaar later dan van de kopklassers. Na het verlaten van groep 8 hebben zij immers niet het extra kopklasjaar gevolgd.

Bij de tweede vergelijking gaan we niet zoals bij de eerste vergelijking uit van het prestatieniveau van de kinderen van vóór het volgen van de kopklas, maar van het prestatieniveau ná het volgen van de kopklas.

Deze vergelijking is erop gericht na te gaan hoe de loopbaan van de voormalige kopklaskinderen verloopt vergeleken met qua achtergrond vergelijkbare kinderen die na groep 8 'meteen al', dus zonder het volgen van een kopklasjaar, vergelijkbare prestaties hadden. We hebben de onderwijspositie in het voortgezet onderwijs van voormalige kopklassers vergeleken met die van leerlingen die geen kopklas hebben gevolgd, maar wel een vergelijkbare score op de Cito Eindtoets hebben gehaald, vergelijkbare leercapaciteiten bezitten en een vergelijkbare etnische en sociale achtergrond hebben.

Resultaten vergelijking 1: wat levert de investering van een extra jaar op?

De kopklassers uit 2006/07 hebben in het derde jaar van het voortgezet onderwijs een hogere onderwijspositie: zij scoren 6.6 op de leerjarenladder, terwijl de vergelijkingsgroep die één jaar langer in het voortgezet onderwijs verblijft (jaar 4) op 6.2 blijft steken. Wat de rapportcijfers Nederlands, Engels en wiskunde betreft zijn er geen significante verschillen.

De kopklassers uit 2007/08 hebben in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs een hogere onderwijspositie: 5.9 vergeleken met 5.6 bij de vergelijkingsgroep die één jaar langer in het voortgezet onderwijs verblijft (jaar 3). Ook hier zijn er geen significante verschillen tussen beide groepen in rapportcijfers Nederlands, Engels en wiskunde.

Dus niet alleen wordt het extra jaar gecompenseerd door deelname aan de kopklas, de kopklassers bereiken - ook als daar rekening mee wordt gehouden - een hoger niveau dan vergelijkbare kinderen die geen kopklas gevolgd hebben. Het gaat bij de kopklassers uit 2006/07 om een verschil van 0.4 niveau dan wel gemiddeld een 'voorsprong' van 0.4 jaar (4.8 maanden) en bij de kopklassers uit 2007/08 om een verschil van 0.3 niveau, dan wel gemiddeld een 'voorsprong' van 0.3 jaar (3.6 maanden).

Resultaten vergelijking 2: hoe doen de voormalige kopklassers het in het voortgezet onderwijs vergeleken met kinderen met eenzelfde Cito Eindtoetsscore en sociaal-etnische achtergrond die geen kopklas hebben gevolgd?

Bij de tweede vergelijking gaan we niet zoals bij de eerste vergelijking uit van het prestatieniveau van de kinderen van vóór het volgen van de kopklas, maar van het prestatieniveau ná het volgen van de kopklas. We zijn nagegaan hoe de loopbaan van de voormalige kopklaskinderen verlopen is, vergeleken met qua achtergrond vergelijkbare kinderen die na groep 8 ‘meteen al’, dus zonder het volgen van een kopklasjaar, vergelijkbare prestaties hadden.

De voormalige kopklassers uit 2006/07 hebben in het derde jaar van het voortgezet onderwijs een hogere onderwijspositie dan qua sociaal-etnische herkomst en Cito Eindtoetsscore vergelijkbare leerlingen die geen kopklas hebben gevolgd: 6.6 vergeleken met 6.3. Een score van 6.6 is te vergelijken met (ietsje hoger dan) de derde klas vmbo-t/havo, een score van 6.3 met (wat hoger dan) de derde klas vmbo-t. We vonden geen significante verschillen tussen beide groepen in rapportcijfers Nederlands en Engels. De gemiddelde rapportcijfers voor wiskunde van de voormalige kopklassers zijn lager dan die van de vergelijkingsgroep: 6.2 vergeleken met 6.6.

De voormalige kopklassers uit 2007/08 hebben in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs een hogere onderwijspositie dan qua sociaal-etnische herkomst en Cito Eindtoetsscore vergelijkbare leerlingen die geen kopklas hebben gevolgd: 5.9 vergeleken met 5.6. Een score van 5.9 komt ongeveer overeen met de tweede klas havo, een score van 5.6 met de tweede klas vmbo-t/havo. We vonden geen significante verschillen tussen beide groepen in rapportcijfers Nederlands, Engels en wiskunde.

Kopklasleerlingen behalen dus ook vergeleken met vergelijkbare leerlingen met eenzelfde Cito Eindtoetsscore die geen kopklas hebben gevolgd, een hogere onderwijspositie (dan wel gemiddeld een voorsprong van enkele maanden). Ook op basis van deze resultaten kunnen we concluderen dat het volgen van het kopklasjaar de investering waard is geweest.

4.7 Samenvatting voormalige kopklasleerlingen

Op grond van onze evaluatie van de kopklassen in 2006/07 en 2007/08 kwamen we tot de conclusie dat de resultaten positief zijn. De kopklassers hadden na het schakeljaar hogere scores op de Cito Eindtoets gehaald en hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen dan vóór het schakeljaar. In dit onderzoek zijn we nagegaan hoe het in schooljaar 2009/10 met de leerlingen gaat in het voortgezet onderwijs. In onderstaande overzichtje is het aandeel leerlingen weergegeven met een havo-, havo/vwo- of vwo-advies voor en na de kopklas, en het aandeel leerlingen dat in 2009/10 naar het havo, havo/vwo of vwo is gegaan.

Tabel 4.10 – Het aandeel voormalige kopklasleerlingen met een havo/vwo-advies voor en na het volgen van de kopklas en het aandeel dat in schooljaar 2009/2010 naar het havo/vwo is gegaan

In kopklas in	% havo/vwo-advies		% in havo/vwo in 2009/2010
	voor kopklas	na kopklas	
2006/07	13	57	51
2007/08	3	70	60

In 2006/07 ontving aan het eind van de kopklas 57 procent van de kopklasleerlingen een advies havo en/of vwo, terwijl dit percentage bij de start van de kopklas 13 procent was. In schooljaar 2009/10 gaat 51 procent nog daadwerkelijk naar het havo/vwo. Van de kopklasleerlingen uit 2007/08 ontving bijna 70 procent aan het eind van de kopklas een havo/vwo-advies, terwijl dit bij de start van de kopklas 3 procent was. In 2009/10 zit 60 procent nog steeds op het havo, havo/vwo of vwo.

Geen van de leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen, is blijven zitten. Van de kinderen die een jaar eerder naar de kopklas gingen, zijn in het voortgezet onderwijs drie leerlingen blijven zitten. In totaal blijkt ongeveer een tiende van de kopklasleerlingen inmiddels een jaar (of meer) vertraagd te zijn of op een lagere niveau terecht gekomen te zijn. Als indicatie voor de mate waarin de voormalige kopklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs aankunnen, hebben we de gemiddelde cijfers voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde op het meest recente rapport van de leerlingen bekeken. Gemiddeld zijn deze cijfers voldoende.

Hoe het in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs met de voormalige kopklassers is gegaan, hangt niet samen met de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen. We vonden alleen dat meisjes die in 2007/08 de kopklas hebben gevolgd, na het volgen van twee jaar voortgezet onderwijs een gunstiger onderwijspositie hebben in vergelijking met het advies dan jongens. Daarnaast vonden we dat leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen en twee jaar op een schooltype zitten dat tenminste een niveau hoger is dan het advies, of een klas hebben overgeslagen, aan het eind van de kopklas een duidelijk positiever welbevinden hadden dan kinderen die in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs op een lager niveau zitten dan geadviseerd, of zijn blijven zitten.

Om vast te stellen in hoeverre de voormalige kopklasleerlingen ook op langere termijn profijt hebben van de schakelklas, hebben we de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen van een controlegroep van vergelijkbare kinderen die niet in een kopklas heb-

ben gezeten. In de eerste plaats bleken de voormalige kopklasleerlingen een hogere onderwijspositie te hebben dan qua sociaal-etnische herkomst en Cito Eindtoetscore vergelijkbare kinderen die geen kopklas hebben gevolgd. Daarnaast bleek dat de voormalige kopklassers de investering van één jaar extra onderwijs in de kopklas meer dan goed hebben gemaakt door het volgen van de kopklas. Op basis van de resultaten kunnen we concluderen dat het volgen van het kopklasjaar de investering waard is geweest.

5 Overige voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs

5.1 Inleiding

Niet alleen voormalige kopklasleerlingen, maar ook een aantal andere voormalige schakelklasleerlingen is inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan. In dit hoofdstuk bespreken we hoe het daar met deze leerlingen gaat. In paragraaf 5.2 gaan we in op de gegevens die zijn verzameld en op de respons. Paragraaf 5.3 gaat over de onderwijspositie van de kopklasleerlingen in het eerste jaar en hoe zich dit verhoudt tot het advies dat ze hebben gehad. In paragraaf 5.4 bespreken we hoe de onderwijsloopbaan zich in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs heeft ontwikkeld, en in paragraaf 5.5 vergelijken we de onderwijspositie van de voormalige schakelklasleerlingen met die van de controlegroep.

5.2 Verzamelde gegevens en respons

Aan de directies van de basisscholen is gevraagd welke voormalige schakelklasleerlingen inmiddels naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan en naar welke school. Vervolgens hebben we, net als voor de voormalige kopklassers, bij deze vo-scholen informatie opgevraagd over het schooltype waarin de betreffende leerlingen zijn ingestroomd, over het schooltype en de klas in schooljaar 2009/10 en over de meest recente rapportcijfers voor Nederlands, Engels en wiskunde. Als een leerling niet (meer) op de school bleek te zitten, is gevraagd naar welke vo-school de leerling was gegaan en zijn de gegevens vervolgens bij deze school opgevraagd. In Tabel 5.1 is de respons weergegeven.

Tabel 5.1 – Respons vo-loopbaangegevens overige schakelklasleerlingen

	jaar schakelklas					
	2006/07		2007/08		totaal	
	%	n	%	n	%	n
geen respons	19	7	18	18	18	25
vo-gegevens bekend	54	20	64	65	61	85
naar andere school, geen gegevens nieuwe school	27	10	19	19	21	29
Totaal	100	37	100	102	100	139

Door de benaderde vo-scholen is over in totaal 82 procent (21+61%) van de voormalige schakelklasleerlingen informatie verstrekt. Bij 21 procent van de leerlingen hebben we wel informatie van de vo-school ontvangen, maar bleek de leerling niet meer op school te zitten en was er geen respons van de nieuwe vo-school of was niet bekend naar welke vo-school de leerling is gegaan. Uiteindelijk hebben we dus over 61 procent van de leerlingen informatie ontvangen. Over de overige kinderen (18%) hebben we, ondanks herhaaldelijk verzoek aan de vo-scholen en opnieuw contact opnemen met de basisschool/schakelklascoördinator, geen gegevens ontvangen.

De leerlingen die in 2006/07 in een schakelklas zaten, zijn in de tussentijd wat vaker van school veranderd dan de leerlingen die in 2007/08 naar een schakelklas gingen. Waarschijnlijk komt dit doordat de schakelklas voor de 2006/07-leerlingen wat langer geleden is.

5.3 De voormalige schakelklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs

Van de 85 leerlingen van wie we gegevens over hun loopbaan in het voortgezet onderwijs hebben verzameld, is één leerling naar een kopklas gegaan en een andere leerling naar een internationale schakelklas. Voor de overige 83 leerlingen is in Tabel 5.2 weergegeven in welk schooljaar zij naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan.

Tabel 5.2 – Aantallen voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs

Groep voor schakelklasjaar	instroomjaar voortgezet onderwijs	in schakelklas in jaar	
		2006/07	2007/08
7	2007/2008	14	-
	2008/2009	1	31
	2009/2010	-	1
6	2009/2010	-	25
5	2009/2010	5	1
neveninstromer	2008/2009	-	6
	2009/2010	-	1

De meeste voormalige schakelklassers die in 2006/07 naar de schakelklas gingen en van wie we vo-gegevens hebben, zijn in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gegaan en zaten voordat zij naar de schakelklas gingen in groep 7. Het betreft 14 leerlingen. De meeste voormalige schakelklassers die in 2007/08 naar de schakelklas gingen en van wie we vo-gegevens hebben, zijn in 2008/09 naar het voortgezet on-

derwijs gegaan en zaten eveneens voordat zij naar de schakelklas gingen in groep 7. Het betreft 31 leerlingen. Een andere relatief grote groep van 25 leerlingen ging in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs. Deze leerlingen gingen in 2007/08 naar de schakelklas en in het schooljaar daarvoor naar groep 6. Ook van zeven neveninstromers die in 2007/08 naar de schakelklas gingen, hebben we gegevens over hun vo-loopbaan. Zes van hen gingen in 2008/09 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs, één van hen in 2009/10. Twee van hen gingen naar het havo/vwo, de andere vijf naar respectievelijk vmbo-basis/kader, vmbo-t, vmbo-t/havo, havo en vwo. In Tabel 5.3 zijn de schooltypen weergegeven waar de voormalige schakelklasleerlingen (behalve de neveninstromers) in het eerste jaar naartoe zijn gegaan.

Tabel 5.3 – Het gekozen schooltype van de voormalige schakelklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs naar groep voor schakeljaar (kolom%)

	groep voor schakelklas			totaal
	5	6	7	
praktijkonderwijs	0	0	2	1
vmbo lwoo	0	0	5	3
vmbo lwoo/bbl en bbl	0	24	5	11
vmbo bbl/kbl en kbl	0	12	7	8
vmbo kbl/gl en gl	0	0	7	4
vmbo gl/tl en tl	83	4	27	24
vmbo-t/havo	0	24	7	12
havo	17	12	11	12
havo/vwo	0	8	25	17
vwo	0	16	5	8
Totaal	100	100	100	100

Ongeveer de helft van de schakelklasleerlingen is naar het vmbo gegaan, de andere helft naar vmbo-t/havo of hoger.

We zijn nagegaan in hoeverre de voormalige schakelklassers het advies dat zij aan het eind van de basisschool hebben ontvangen, hebben opgevolgd (zie Tabel 5.4). Is het niveau een half punt lager, dan heeft een leerling bijvoorbeeld gekozen voor een combinatie van havo en vwo en niet voor alleen vwo, zoals was geadviseerd. Een verschil van één niveau is bijvoorbeeld het verschil tussen havo en vwo en tussen de theoretische leerweg van het vmbo en havo.

Tabel 5.4 – De mate waarin de voormalige schakelklasleerlingen met hun schoolkeuze zijn afgeweken van het ontvangen advies voor voortgezet onderwijs (kolom%)

(ten minste) 1 niveau lager	6
0.5 niveau lager	15
gelijk	48
0.5 niveau hoger	27
(ten minste) 1 niveau hoger	4
Totaal	100

De meeste leerlingen hebben het advies precies opgevolgd. Er is wat vaker gekozen voor een combinatie van het schooltype dat overeenkomt met het ontvangen advies met een hoger schooltype (27%) dan voor een combinatie van het advies met een lager schooltype (15%). In het eerste geval was er vooral (bij ruim een derde) sprake van een keuze voor vmbo-t/havo door kinderen met een vmbo-t advies. Ook een keuze voor havo/vwo met een havo-advies (22%) en voor vwo met een havo/vwo advies (29%) kwam vrij vaak voor.

Bij de kinderen die voor een half niveau lager hebben gekozen dan geadviseerd, kwam het vaak voor dat is gekozen voor havo/vwo terwijl vwo was geadviseerd, en dat door leerlingen met een vmbo-t advies is gekozen voor een combinatie van vmbo-kbl en vmbo-t.

5.4 De voormalige schakelklasleerlingen in het tweede en derde jaar van het voortgezet onderwijs

In schooljaar 2009/10 gingen de kinderen die in 2007/08 de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt, daar voor het derde jaar naar toe, en de kinderen die in 2008/09 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs gingen, voor het tweede jaar. In Tabel 5.5 is de verdeling naar schooltype weergegeven waar de voormalige schakelklaskinderen in 2009/10 naartoe gaan. Ter vergelijking wordt ook het schooltype in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs getoond. Dit is ook weergegeven voor de leerlingen die in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs gingen.

Tabel 5.5 – Het gekozen schooltype van de voormalige schakelklasleerlingen in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs en het onderwijstype waar de schakelklas-kinderen in 2009/10 naartoe zijn gegaan (voor 2006/07 derde jaar vo, voor 2007/08 tweede jaar vo), kolom %

eerste jaar voortgezet onderwijs in: jaar in voortgezet onderwijs:	2007/08		2008/09		2009/10
	1	3	1	2	1
praktijkonderwijs	-	-	-	-	3,0
vmbo lwoo	7,1	-	2,9	2,6	-
vmbo lwoo/bbl en bbl	-	-	5,7	5,3	18,2
vmbo bbl/kbl en kbl	14,3	14,3	2,9	5,3	12,1
vmbo kbl/gl en gl en vmbo-breed	14,3	-	2,9	2,6	-
vmbo gl/tl en tl	21,4	42,9	28,6	28,9	18,2
vmbo-t/havo	14,3	7,1	5,7	5,3	18,2
havo	7,1	7,1	14,3	13,2	12,1
havo/vwo	14,3	21,4	31,4	18,4	6,1
vwo	7,1	7,1	5,7	18,4	12,1
Totaal	100	100	100	100	100

Na enkele jaren van voortgezet onderwijs komen combinaties van schooltypen uiteraard minder vaak voor.

Van de schakelklassers die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, ging in het derde jaar een groter deel naar de theoretische leerweg dan in 2007/08. Van de voormalige schakelklassers die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs gingen, ging een jaar later een wat groter deel naar het vwo.

In Tabel 5.6 geven we weer in hoeverre de voormalige schakelklasleerlingen na het eerste jaar van schooltype zijn veranderd. Voor leerlingen die in 2007/08 in het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd gaat het over jaar 1 versus jaar 3 en voor leerlingen die in 2008/09 in het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd jaar 1 versus jaar 2.

Tabel 5.6 – De mate waarin voormalige schakelklasleerlingen van jaar 1 naar 3 (instroom vo in 2007/08) en van jaar 1 naar 2 (instroom vo in 2008/09) van schooltype veranderd zijn (rij%)

	schooltype in jaar 3 vo (2007/08) / jaar 2 vo (2008/09)						n totaal
	vmbo overig	vmbo-t	vmbo-t/ havo	havo	havo/vwo	vwo	
2007/08							
<i>Schooltype jaar 1</i>							
vmbo overig	40	60	0	0	0	0	5
vmbo-t	0	67	33	0	0	0	3
vmbo-t/havo	0	50	0	0	50	0	2
havo	0	0	0	100	0	0	1
havo/vwo	0	0	0	0	100	0	2
vwo	0	0	0	0	0	100	1
2008/09							
<i>Schooltype jaar 1</i>							
vmbo overig	100	0	0	0	0	0	5
vmbo-t	0	90	10	0	0	0	10
vmbo-t/havo	50	0	50	0	0	0	2
havo	0	40	0	60	0	0	5
havo/vwo	0	0	0	0	55	46	11
vwo	0	0	0	0	0	100	2

De aantallen leerlingen in de tabel waarop de percentages zijn gebaseerd, zijn niet erg hoog; vooral niet voor de leerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. De gegevens moeten daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De leerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, zitten drie jaar later over het algemeen nog op het niveau waarop zij zijn ingestroomd, en soms wat hoger. Ook de meeste leerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, gaan een jaar later nog naar hetzelfde schooltype.

In Tabel 5.6 is er geen rekening mee gehouden dat kinderen een klas kunnen overslaan, of kunnen blijven zitten. Hieronder is weergegeven in welke klas de voormalige schakelklaskinderen in schooljaar 2009/10 zitten. Voor voormalige schakelklassers die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, zou dat zonder vertraging klas 3 zijn; voor de voormalige schakelklassers die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs gingen klas 2. De leerlingen die in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, laten we hier buiten beschouwing, omdat zij nog geen vertraging opgelopen kunnen hebben.

Tabel 5.7 – De klas in het schooljaar 2009/2010 van de voormalige schakelklasleerlingen

Klas in 2009/10:	2007/08 in jaar 1	2008/09 in jaar 1:
2	7%	95%
3	93%	5%
n	14	38

Geen van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, is in het eerste jaar blijven zitten. Er zijn zelfs twee leerlingen (5%) die in 2009/10 in klas 3 zaten. Van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, is één leerling (7%) blijven zitten.

Ten slotte hebben we de verandering van schooltype en de mate van zitten blijven gecombineerd in het overzicht in Tabel 5.8.

Tabel 5.8 – Doorstroom van voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs: instroom voortgezet onderwijs in 2007/08 van jaar 1 naar 3 en instroom vo in 2008/09 van jaar 1 naar 2

	eerste jaar voortgezet onderwijs in	
	2007/08 %	2008/09 %
een jaar vertraagd of een niveau lager	--	9
lager type combinatieklas	7	3
onvertraagd, zelfde niveau	51	71
hoger type combinatieklas	21	17
een niveau of klas hoger of overgeslagen	21	--
Totaal	100	100

Alleen van de kinderen die in 2008/09 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs gingen, is in het jaar daarna 9 procent (3 leerlingen) een jaar vertraagd of naar een lager niveau gegaan. Als er sprake is van een combinatieklas, heeft een wat groter deel van de kinderen een of twee jaar later voor het hoogste type gekozen dan voor het laagste type.

We zijn nagegaan wat de samenhang is tussen de mate van doorstroom in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs en de mate waarin leerlingen in het eerste leerjaar een hoger schooltype gekozen hebben dan geadviseerd. Er is sprake van een licht negatieve samenhang (correlatie -0.19): hoe meer kinderen geneigd zijn om voor een hoger schooltype te kiezen, hoe vaker er sprake is van vertraging, afstroom of een keuze voor een lager type combinatieklas. Er is overigens maar door een heel klein deel van de kinderen echt gekozen voor een schooltype dat een volledig niveau hoger is. De mate van doorstroom in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs blijkt niet samen te hangen met het welbevinden van de kinderen in de schakelklas, en ook niet met hun zelfvertrouwen, gedrag en werkhouding in de schakelklas. Evenmin is er een relatie met het opleidingsniveau van de ouders, de etnische herkomst en met de sekse.

Als indicatie voor de mate waarin de voormalige schakelklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs aan kunnen, hebben we de cijfers voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde op het meest recente rapport van de leerlingen opgevraagd. In Tabel 5.9 zijn de cijfers weergegeven naar schakelklasjaar en schooltype.

Tabel 5.9 – Gemiddelde rapportcijfers Nederlands, Engels en wiskunde op het laatste rapport van de voormalige schakelklasleerlingen (in schooljaar 2009/10)

	eerste jaar voortgezet onderwijs in								
	2007/08		2008/09				2009/10		
	Ned	Eng	Ned	Eng	Wis	Wis	Ned	Eng	Wis
vmbo overig	6,3	7,9	5,9	5,6	5,8	5,7	7,3	7,1	7,7
vmbo-t	6,1	6,2	6,2	6,6	6,2	6,0	6,6	6,0	6,2
vmbo-t/havo	7,2	6,3	7,3	7,8	7,9	7,5	7,0	7,0	6,6
havo	6,1	8,0	6,6	6,5	6,3	5,3	6,2	6,4	7,3
havo/vwo	6,0	5,7	7,0	6,7	6,6	7,2	6,2	5,6	6,3
vwo	7,9	7,9	7,4	7,5	7,3	7,4	6,9	7,3	6,6

Alle gemiddelde cijfers zijn voldoende. We zien wat de cijfers betreft geen aanwijzingen dat de voormalige schakelklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs niet aan kunnen.

5.5 Vergelijking met de controlegroep

Om na te gaan of de voormalige schakelklasleerlingen ook op de langere termijn van deelname aan de schakelklas profiteren, zijn we nagegaan hoe hun loopbaan in het

voortgezet onderwijs zich verhoudt tot die van kinderen die niet in de schakelklas hebben gezeten. We hebben de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen van een controlegroep van qua sociaal-etnische achtergrond en prestatieniveau vergelijkbare kinderen die niet in een schakelklas hebben gezeten. Die controlegroep hebben we, net als bij de voormalige kopklasleerlingen, samengesteld uit het laatste PRIMA-vo bestand. Om de onderwijspositie in het voortgezet onderwijs van de groepen leerlingen te kunnen vergelijken, hebben we opnieuw scores op de leerjarenladder berekend. In deze score zijn de verandering van schooltype en de mate van zitten blijven gecombineerd (zie ook paragraaf 4.6).

Voor drie groepen voormalige schakelklasleerlingen hebben we een vergelijking met de controlegroep gemaakt: voor leerlingen die in 2007/08, 2008/09 en 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. Zoals eerder aangegeven, ging de eerstgenoemde groep leerlingen in schooljaar 2009/10 voor het derde jaar naar het voortgezet onderwijs, de als tweede genoemde groep voor het tweede jaar en de laatstgenoemde groep voor het eerste jaar. De controlegroep bestaat uit leerlingen die geen schakelklas hebben gevolgd, maar wel een vergelijkbare score hebben gehaald op de Cito Eindtoets aan het eind van groep 8, vergelijkbare leercapaciteiten bezitten en een vergelijkbare etnische achtergrond hebben. Er kon nu (in tegenstelling tot bij de voormalige kopklasleerlingen) geen rekening worden gehouden met het opleidingsniveau van de ouders van de kinderen, omdat de aantallen voormalige schakelklasleerlingen hiervoor te klein zijn. In Tabel 5.10 zijn de resultaten weergegeven van de vergelijking van de drie onderscheiden groepen voormalige schakelklasleerlingen met de controlegroep.

Tabel 5.10 – Vergelijking van onderwijspositie en rapportcijfers in 2009/10 met de controlegroep voor voormalige schakelklasleerlingen die in 2007/08, 2008/09 en die in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet onderwijs gingen

	2007/08		2008/09		2009/10	
	schakelklas gevolgd?		schakelklas gevolgd?		schakelklas gevolgd?	
	ja	nee	ja	nee	ja	nee
score op leerjarenladder	6,4	6,2	5,7	5,3	4,0	3,9
rapportcijfer Nederlands	6,2	6,4	6,7	6,3	6,8	6,4
rapportcijfer wiskunde	6,6	6,2	6,5	6,1	7,0	6,2
rapportcijfer Engels	6,6	6,6	6,5	6,7	6,7	6,7

De gemiddelde onderwijspositie van de drie groepen voormalige schakelklasleerlingen is hoger dan die van de controlegroep, maar verschilt alleen significant voor de

leerlingen die in het schooljaar 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. De onderwijspositie van deze voormalige schakelklasleerlingen komt ongeveer overeen met de tweede klas vmbo-t/havo, terwijl die van de controlegroep ongeveer overeenkomt met vmbo-t (voor beide is het gemiddelde iets hoger dan de genoemde niveaus). De onderwijspositie van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, is gemiddeld te vergelijken met de derde klas van vmbo-t/havo (iets lager) en de onderwijspositie van de voormalige schakelklassers die in 2009/10 naar het voortgezet onderwijs gingen met de eerste klas vmbo-t.

De rapportcijfers in schooljaar 2009/10 van schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, verschillen niet significant van die van de controlegroep. Voor de overige twee groepen is er wel een significant verschil. De voormalige schakelklassers die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, hebben hogere rapportcijfers voor Nederlands dan de controlegroep, en de voormalige schakelklassers die in 2009/10 naar het voortgezet onderwijs gingen, hebben hogere rapportcijfers voor wiskunde.

5.6 Samenvatting overige voormalige schakelklasleerlingen

Niet alleen voormalige kopklasleerlingen, maar ook een deel van de andere voormalige schakelklasleerlingen is inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan. We konden drie groepen leerlingen onderscheiden: leerlingen die in 2007/08, in 2008/09 en in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet gingen. Ongeveer de helft van de schakelklasleerlingen is naar het vmbo gegaan, de andere helft naar vmbo-t/havo of hoger. De leerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, zitten drie jaar later over het algemeen nog steeds op het niveau waarop zij zijn ingestroomd, en soms wat hoger. Ook de meeste leerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, gingen een jaar later nog naar hetzelfde schooltype. Geen van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, is in het eerste jaar blijven zitten. Van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, is één leerling blijven zitten. Van de kinderen die in 2008/09 de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt, is in het jaar daarna bijna een tiende een jaar vertraagd of naar een lager niveau gegaan. Bij de kinderen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, geldt dit voor geen van de leerlingen. De gemiddelde cijfers op het meest recente schoolrapport die de voormalige schakelklassers voor Nederlands, wiskunde en Engels hebben gehaald, zijn voldoende.

Om na te gaan of de voormalige schakelklasleerlingen ook op de langere termijn van deelname aan de schakelklas profiteren, zijn we nagegaan hoe hun loopbaan in het

voortgezet onderwijs zich verhoudt tot die van kinderen die niet in de schakelklas hebben gezeten. We hebben de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen van een controlegroep van qua sociaal-etnische achtergrond en prestatieniveau vergelijkbare kinderen die niet in een schakelklas hebben gezeten. De gemiddelde onderwijspositie van de drie groepen voormalige schakelklasleerlingen is hoger dan die van de controlegroep, maar verschilt alleen significant voor de leerlingen die in het schooljaar 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. De onderwijspositie van deze voormalige schakelklasleerlingen komt ongeveer overeen met de tweede klas vmbo-t/havo, terwijl dat van de controlegroep ongeveer overeen komt met vmbo-t (voor beide is het gemiddelde iets hoger dan de genoemde niveaus). De rapportcijfers die de schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen in schooljaar 2009/10 hebben gehaald, verschillen niet significant van die van de controlegroep. Voor de overige twee groepen is er wel een significant verschil. De voormalige schakelklassers die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs gingen, hebben hogere rapportcijfers voor Nederlands dan de controlegroep en de voormalige schakelklassers die in 2009/10 naar het voortgezet onderwijs gingen, hebben hogere rapportcijfers voor wiskunde.

6 Samenvatting

6.1 Inleiding

In opdracht van het ministerie van OCW hebben het ITS in Nijmegen en het Kohnstamm Instituut in Amsterdam in schooljaar 2006/07 en 2007/08 onderzocht welke varianten schakelklassen er zijn opgezet, wat de ervaringen zijn met de uitvoering, en wat de effecten van de verschillende varianten zijn op de taal, lees- en rekenprestaties van de kinderen en op hun zelfvertrouwen, gedrag en schoolwelbevinden.

De resultaten van die onderzoeken lieten in het algemeen een positief beeld zien: de (overwegend allochtone) schakelklaskinderen hebben in beide schooljaren wat taal betreft méér leerwinst geboekt dan vergelijkbare kinderen in de controlegroep, zonder dat dit ten koste is gegaan van de rekenprestaties. Ook de kopklas heeft opgeleverd wat er van werd verwacht: de kopklassers hebben na het schakeljaar hogere scores op de Cito Eindtoets gehaald en hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen. Behalve deze ‘harde’ positieve effecten waren ook de ervaringen van de betrokkenen gunstig. Het (gedeeltelijk) onderwijs krijgen in een aparte groep werd door de schakelklaskinderen niet als negatief ervaren. Ze voelden zich op hun gemak in de schakelklas en voelden zich niet gestigmatiseerd. Ook hun ouders waren tevreden met de deelname van hun kind en met de vorderingen die in het schakeljaar werden gemaakt. Bij gemeente-ambtenaren, schooldirecteuren, IB’ers en leerkrachten van de schakelklas overheersten eveneens enthousiasme, motivatie en het gevoel met een succesvolle activiteit bezig te zijn.

Het doel van de schakelklas ligt in eerste instantie in het verbeteren van de taalvaardigheid; maar de uiteindelijke doelstelling is dat kinderen met succes de schoolloopbaan in de reguliere klas kunnen vervolgen, en liefst doorstromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs dan zónder schakelklas mogelijk was geweest. Of die doelstellingen worden bereikt, kan pas worden vastgesteld als de schoolloopbanen van schakelklaskinderen verder worden gevolgd. In opdracht van het ministerie van OCW hebben het ITS en Kohnstamm Instituut in schooljaar 2009/10 daarom een vervolgonderzoek naar de schakelklaskinderen uitgevoerd. De resultaten van dat vervolgonderzoek zijn in dit rapport beschreven.

In het vervolgonderzoek zijn zowel de schakelklasleerlingen uit schooljaar 2006/07 als de leerlingen uit 2007/08 betrokken. De leerlingen zijn na het schakeljaar weer ingestroomd in een reguliere klas; sommigen in een hogere groep dan waarin ze in de

schakelklas zaten, anderen hebben dezelfde groep nog een keer overgedaan. Kinderen die in het schakeljaar in de bovenbouw of in de kopklas zaten, hebben inmiddels de overstap naar het voortgezet onderwijs gemaakt. In het vervolgonderzoek zijn de schoolloopbanen en -prestaties van de voormalige schakelklaskinderen verder gevolgd. Voor kinderen die inmiddels de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt, is daarvoor de vo-school benaderd; voor de andere kinderen de eigen basisschool.

Voor de leerlingen die in schooljaar 2009/10 nog op de basisschool zaten, hebben we aan de betreffende school gevraagd in welke groep de voormalige schakelklasleerling in schooljaar 2009/10 zat, en welke Cito-scores op de taal-, lees- en rekentoetsen de leerling aan het eind van 2008/09 heeft gehaald. Aan de vo-scholen is gevraagd op welk schooltype de voormalige kopklassers en andere schakelklaskinderen in 2009/10 zaten, en wat hun meest recente rapportcijfers zijn. De gegevens over de voormalige schakelklaskinderen zijn vergeleken met de gegevens over leerjaar en prestaties van een controlegroep van leerlingen die qua sociaal-etnische herkomst (opleiding en herkomstland van de ouders) vergelijkbaar zijn.

Niet van alle voormalige schakelklaskinderen hebben we informatie over hun verdere schoolloopbaan ontvangen. Van 351 van de 579 leerlingen die in 2006/07 in de schakelklas zaten en aan het onderzoek hebben deelgenomen, hebben we gegevens over hun verdere loopbaan doorgekregen. Van deze leerlingen zaten er 218 nog in het basisonderwijs en zijn er 133 inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan, waaronder 96 kopklassers. Van de 1473 schakelklaskinderen die in 2007/08 aan het onderzoek mee hebben gedaan, hebben we over 843 leerlingen gegevens ontvangen. Van deze leerlingen zaten er in 2009/10 nog 631 in het basisonderwijs, en waren er inmiddels 212 naar het voortgezet onderwijs gegaan, waaronder 110 kopklassers.

Hieronder zetten we de belangrijkste resultaten van het onderzoek op een rij.

6.2 Leerjaar en prestaties in het basisonderwijs

In dit rapport zijn we nagegaan hoe het de voormalige schakelklasleerlingen die nog steeds in het basisonderwijs zitten ná het schakeljaar is vergaan, of ze door het schakeljaar vertraging hebben opgelopen en hoe hun taal- en rekenprestaties zijn nu ze weer in de reguliere klas zitten.

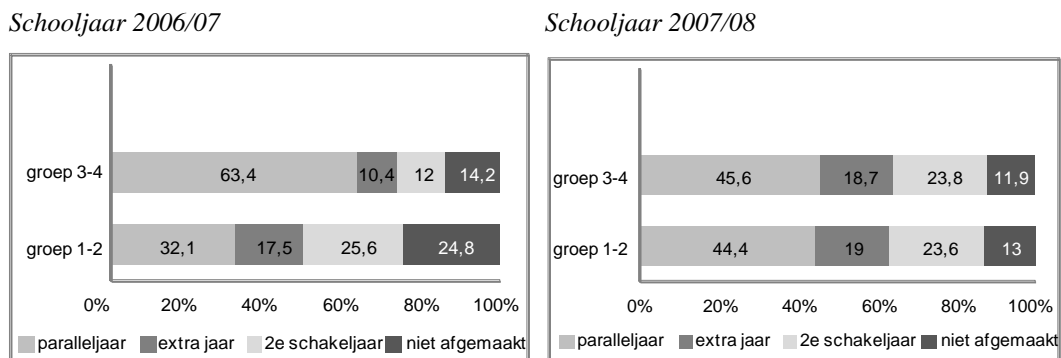
Uit de resultaten blijkt dat bijna 20 procent van de leerlingen die in 2006/07 naar een schakelklas zijn gegaan, het schakeljaar niet heeft afgemaakt. Van de schakelklasleerlingen uit 2007/08 heeft ruim 10 procent de klas voortijdig verlaten.

Van de leerlingen die in 2006/07 de schakelklas wél hebben afgemaakt, heeft 23 procent daarna nog een jaar in een schakelklas gezeten. In het schooljaar 2007/2008 heeft 27 procent van de leerlingen nog een tweede schakeljaar gevolgd.

Gemiddeld genomen was de schakelklas in 2006/07 én in 2007/08 voor ongeveer driekwart van de leerlingen een paralleljaar en voor een kwart een extra jaar.

In Figuur 6.1 staat die informatie voor de groepen 1 t/m 4 nog eens samengevat. In de eerste grafiek staat de situatie voor schooljaar 2006/07, in de tweede die voor 2007/08. Er is uitgegaan van de totale groep kinderen die in 2006/07 of 2007/08 aan de schakelklas is begonnen. Aan de linkerkant van de grafiek staat in welke groep de betreffende leerlingen zaten voordat ze naar de schakelklas gingen. De groepen zijn ingedeeld in twee categorieën: afkomstig uit groep 1-2 en afkomstig uit groep 3-4.

Figuur 6.1 – Percentage leerlingen voor wie de schakelklas een parallel jaar of extra jaar is geweest, dat een tweejarige schakelklas heeft gevolgd of dat de schakelklas niet heeft afgemaakt (schooljaar 2006/07 en 2007/08)

Het is niet vaak voorgekomen dat leerlingen na een parallelle schakelklas alsnog zijn blijven zitten: bij circa 11 procent van de schakelklaskinderen uit 2006/07, en circa 9 procent van de kinderen uit 2007/08 is dat gebeurd. Het overgrote deel is (tot nu toe) na een parallelle schakelklas niet blijven zitten.

Vergelijking prestaties eind schakelklas en reguliere klas

Om vast te stellen of de voormalige schakelklaskinderen de extra leerwinst die ze in de schakelklas hebben gehaald ook in de reguliere klas weten vast te houden, hebben we hun prestaties aan het eind van de schakelklas en in de reguliere klas vergeleken met de prestaties van de controlegroep. Op basis van die vergelijking op twee meetmomenten (eind schakeljaar en in de reguliere klas) is vastgesteld of prestaties van de

schakelklaskinderen zich in de reguliere klas op dezelfde manier verhouden tot de controlegroep als aan het eind van het schakeljaar het geval was. Als de relatieve positie van de schakelklaskinderen op beide meetmomenten ongeveer hetzelfde is, kan worden geconcludeerd dat het in eerder onderzoek vastgestelde effect van het schakeljaar langere tijd doorwerkt.

De resultaten laten in de eerste plaats zien dat de prestaties van de schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar gemiddeld genomen nog steeds in meer of mindere mate achterblijven bij die van de controlegroep. De extra leerwinst die de kinderen in het schakeljaar hebben geboekt, was dus niet voldoende om hun achterstand ten opzichte van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen helemaal op te heffen. Ze stromen met die achterstand, die uiteraard wel kleiner is dan wanneer ze niet in de schakelklas hadden gezeten, weer de reguliere klas in.

Uit de vergelijking tussen de prestaties aan het eind van het schakeljaar en in de reguliere klas blijkt dat bij de kinderen voor wie het schakeljaar een *extra jaar* is geweest, de relatieve positie ten opzichte van de controlegroep meestal hetzelfde is gebleven of is verbeterd. Concreet betekent dit dat ze de leerwinst die ze in het schakeljaar hebben geboekt op de toetsen Taal voor Kleuters, Ordenen, Technisch lezen en/of Rekenen, hebben vastgehouden of nog verder hebben uitgebouwd. Alleen bij Woordenschat zijn ze er relatief gezien toch nog vaak op achteruitgegaan, wat betekent dat de achterstand ten opzichte van de controlegroep in de reguliere klas groter is dan die aan het eind van het schakeljaar was.

Bij de kinderen voor wie het schakeljaar een *paralleljaar* is geweest is de relatieve positie na het schakeljaar bij Technisch lezen in het algemeen gelijk gebleven of verbeterd; maar bij (Lees)woordenschat en Rekenen zijn deze leerlingen er relatief gezien op achteruit gegaan.

Het feit dat de voormalige schakelklaskinderen aan het eind van het schakeljaar nog steeds met achterstand(en) te kampen hadden en ze na het schakeljaar op (Lees)woordenschat en Rekenen weer wat zijn teruggezakt, zorgt er voor dat ze ook in de reguliere klas op deze toetsen zwakkere prestaties halen dan de controlegroep. Het aandeel leerlingen in de E-categorie (d.w.z. de landelijk 10% zwakst scorende leerlingen) is bij die vakken ook groter dan in de controlegroep. Bij Technisch lezen is het beeld wisselend: soms blijven hun prestaties in de reguliere klas achter bij die van de controlegroep, soms zijn ze vergelijkbaar of iets beter. Datzelfde geldt voor de prestaties op Begrijpend lezen.

In de reguliere klas is er weinig verschil in de relatieve prestaties tussen de leerlingen voor wie de schakelklas een extra jaar was en de leerlingen voor wie de schakelklas een paralleljaar was. Dat komt doordat de eerstgenoemde groep na het schakeljaar

weliswaar (relatief gezien) meer vooruitgang heeft geboekt, maar ze zijn met een grotere achterstand ten opzichte van de controlegroep begonnen en hadden dus ook meer in te halen.

Niet-cognitieve aspecten

Behalve over de taal- en rekenprestaties is ook informatie opgevraagd over de niet-cognitieve aspecten van de voormalige schakelklaskinderen. Aan de leerkracht in de reguliere klas is gevraagd de leerling te beoordelen op onder andere zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag, en aan de leerlingen van groep 5 en hoger is gevraagd hoe zij zich op school en in de klas voelen. Diezelfde vragen zijn ook aan het eind van het schakeljaar aan de leerkracht en de leerling zelf gesteld. Aan het eind van het schakeljaar bleken de kinderen wat zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag ongeveer hetzelfde beoordeeld te worden als kinderen in de reguliere klas, en gaven de leerlingen aan dat ze zich op school en in de klas op hun gemak voelden, zelfs nog iets meer dan de gemiddelde allochtone leerling op de basisschool. Dat blijkt in de reguliere klas ook zo te zijn. We zien geen verschil met het landelijk gemiddelde, met uitzondering van de werkhouding van de voormalige schakelklaskinderen die in schooljaar 2009/10 in groep 5, 6, 7 of 8 zitten. Hun werkhouding wordt door de leerkracht iets ongunstiger beoordeeld dan die van de gemiddelde allochtone leerling.

6.3 De voormalige kopklasleerlingen

Op grond van onze evaluatie van de kopklassen in 2006/07 en 2007/08 kwamen we tot de conclusie dat de resultaten positief zijn. De kopklassers hadden na het schakeljaar hogere scores op de Cito Eindtoets gehaald en hogere adviezen voor voortgezet onderwijs gekregen dan vóór het schakeljaar. In dit onderzoek zijn we nagegaan hoe het in schooljaar 2009/10 met de leerlingen gaat in het voortgezet onderwijs. In onderstaande overzichtje is het aandeel van de leerlingen weergegeven met een havo en/of vwo advies voor en na de kopklas weergegeven en het aandeel van de leerlingen dat in 2009/10 naar het havo en/of vwo gaat.

Tabel 6.1 – Het aandeel voormalige kopklasleerlingen met een havo/vwo advies voor en na het volgen van de kopklas en het aandeel dat in schooljaar 2009/2010 naar het havo/vwo gaat

In kopklas in	% havo/vwo-advies		% in havo/vwo in 2009/2010
	voor kopklas	na kopklas	
2006/07	13	57	51
2007/08	3	70	60

In 2006/07 ontving aan het eind van de kopklas 57 procent van de kopklasleerlingen een advies havo en/of vwo, terwijl dit percentage bij de start van de kopklas 13 procent was. In schooljaar 2009/10 gaat 51 procent nog daadwerkelijk naar het havo/vwo. Van de kopklasleerlingen uit 2007/08 ontving bijna 70 procent aan het eind van de kopklas een havo/vwo-advies, terwijl dit bij de start van de kopklas 3 procent was. In 2009/10 zit 60 procent nog steeds op het havo, havo/vwo of vwo.

Geen van de leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen, is blijven zitten. Van de kinderen die een jaar eerder naar de kopklas zijn gegaan, hebben er slechts drie gedoubleerd. In totaal blijkt ongeveer een tiende van de kopklasleerlingen inmiddels een jaar (of meer) vertraagd te zijn of op een lagere niveau terecht gekomen te zijn. Als indicatie voor de mate waarin de voormalige kopklasleerlingen het niveau in het voortgezet onderwijs aan kunnen, hebben we de gemiddelde cijfers voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde op het meest recente rapport van de leerlingen bekeken. Gemiddeld zijn deze cijfers voldoende.

Het verloop van de schoolloopbaan van de voormalige kopklasleerlingen in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs kan te maken hebben met achtergrondkenmerken zoals hun sociaal-economische achtergrond en sekse en met hun sociaal-emotioneel functioneren aan het eind van de kopklas. We vonden geen samenhang met de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen. Wel vonden we dat meisjes die in 2007/08 de kopklas hebben gevolgd, na het volgen van twee jaar voortgezet onderwijs een gunstiger onderwijspositie hebben in vergelijking met het advies dan jongens. Daarnaast hadden leerlingen die in 2007/08 naar de kopklas gingen en in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs op een hoger niveau zitten dan geadviseerd of een klas hebben overgeslagen, een duidelijk hoger welbevinden aan het eind van de kopklas dan kinderen die in het tweede jaar van het voortgezet onderwijs naar een lager niveau gingen dan geadviseerd, of zijn blijven zitten.

Om vast te stellen in hoeverre de voormalige kopklasleerlingen ook op langere termijn profijt hebben van de schakelklas, hebben we de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige kopklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen van een controlegroep van vergelijkbare kinderen die niet in een kopklas hebben gezeten. In de eerste plaats bleken de voormalige kopklasleerlingen een hogere onderwijspositie te hebben dan qua sociaal-etnische herkomst en Cito Eindtoetscore vergelijkbare kinderen die geen kopklas hebben gevolgd. Daarnaast bleek dat de voormalige kopklassers de investering van één jaar extra onderwijs in de kopklas meer dan goed hebben gemaakt door het volgen van de kopklas. Niet alleen wordt het extra jaar gecompenseerd door deelname aan de kopklas, de kopklassers bereiken - ook als daar rekening mee wordt gehouden - een hoger niveau dan vergelijkbare

kinderen die geen kopklas gevolgd hebben. Op basis van de resultaten kunnen we concluderen dat het volgen van het kopklasjaar de investering waard is geweest.

6.4 De overige voormalige schakelklasleerlingen

Niet alleen voormalige kopklasleerlingen, maar ook een deel van de andere voormalige schakelklasleerlingen is inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan. We konden drie groepen leerlingen onderscheiden: leerlingen die in 2007/08, in 2008/09 en in 2009/10 voor het eerst naar het voortgezet gingen. Ongeveer de helft van de schakelklasleerlingen is naar het vmbo gegaan, de andere helft naar vmbo-t/havo of hoger. De leerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, zitten drie jaar later over het algemeen nog steeds op het niveau waarop zij zijn ingestroomd, en soms wat hoger. Ook de meeste leerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, gaan een jaar later nog naar hetzelfde schooltype. Geen van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, is in het eerste jaar blijven zitten. Van de voormalige schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, is slechts één leerling blijven zitten. Van de kinderen die in 2008/09 de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt, is in het jaar daarna bijna 10 procent een jaar vertraagd of naar een lager niveau gegaan. Bij de kinderen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen, geldt dit voor geen van de leerlingen.

Om na te gaan of de voormalige schakelklasleerlingen ook op de langere termijn van deelname aan de schakelklas profiteren, zijn we nagegaan hoe hun loopbaan in het voortgezet onderwijs zich verhoudt tot die van kinderen die niet in de schakelklas hebben gezeten. We hebben de loopbanen en rapportcijfers van de voormalige schakelklasleerlingen in het voortgezet onderwijs vergeleken met de loopbanen van een controlegroep van qua sociaal-etnische achtergrond en prestatieniveau vergelijkbare kinderen die niet in een schakelklas hebben gezeten. De gemiddelde onderwijspositie van de drie groepen voormalige schakelklasleerlingen is hoger dan die van de controlegroep, maar verschilt alleen significant voor de leerlingen die in het schooljaar 2008/09 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. De onderwijspositie van deze voormalige schakelklasleerlingen komt ongeveer overeen met de tweede klas vmbo-t/havo, terwijl dat van de controlegroep ongeveer overeen komt met vmbo-t (voor beide is het gemiddelde iets hoger dan de genoemde niveaus). De rapportcijfers die de schakelklasleerlingen die in 2007/08 naar het voortgezet onderwijs gingen in schooljaar 2009/10 hebben gehaald, verschillen niet significant van die van de controlegroep. Voor de overige twee groepen is er wel een significant verschil. De voormalige schakelklassers die in 2008/09 naar het voortgezet onderwijs gingen, hebben hogere rapportcijfers voor Nederlands dan de controlegroep en de voormalige scha-

kelklassers die in 2009/10 naar het voortgezet onderwijs gingen, hebben hogere rapportcijfers voor wiskunde. Overigens zijn alle gemiddelde rapportcijfers van de voormalige schakelklassers voor Nederlands, wiskunde en Engels voldoende.

6.5 Conclusie

Het doel van de schakelklas is ervoor te zorgen dat leerlingen na één jaar intensief taalonderwijs op hun eigen niveau in de reguliere klas mee kunnen komen. Of dat doel wordt bereikt is in onderzoek lastig vast te stellen omdat niet duidelijk is wat het eigen niveau van de leerlingen is. We kunnen het lange-termijn effect van de schakelklas alleen inschatten door het prestatieniveau van de schakelklaskinderen te vergelijken met dat van andere qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen, en met hun eigen niveau aan het eind van de schakelklas. Uit die vergelijking blijkt in de eerste plaats dat de extra leerwinst die de schakelklaskinderen in het schakeljaar hebben gehaald, niet afdoende was om hun achterstand ten opzichte van qua sociaal-etnische achtergrond vergelijkbare kinderen helemaal weg te werken. Hun startpositie op het moment dat ze weer naar de reguliere klas overstapten was daardoor gemiddeld genomen nog steeds ongunstiger dan die van klasgenoten met een vergelijkbare sociaal-etnische achtergrond. Maar door de extra leerwinst in het schakeljaar was de achterstand uiteraard minder groot dan deze geweest zou zijn als de kinderen *niet* in een schakelklas hadden gezeten.

In de reguliere klas kunnen de voormalige schakelklasleerlingen met Technisch lezen in het algemeen goed meekomen met de controlegroep. Bij dat vak hebben ze hun relatieve positie zelfs vaak verbeterd. Ook Begrijpend lezen gaat redelijk goed. Maar bij (Lees)woordenschat en Rekenen wordt de achterstand (weer) groter, en valt een relatief hoog percentage in de zogenaamde E-categorie, de 10 procent zwakst scorende leerlingen van het land. Dat wijst er op dat de kinderen ook na het schakeljaar nog extra begeleiding nodig hebben, om te voorkomen dat hun prestaties weer terugvallen. Gezien de resultaten zou bij deze extra begeleiding in ieder geval aandacht moeten worden besteed aan zowel woordenschat als rekenen.

Dat een aanzienlijk deel van de kinderen na terugkeer in de reguliere klas problemen heeft met rekenen, roept overigens de vraag op of dit te maken heeft met de intensieve aandacht die in het schakeljaar aan taal wordt gegeven, waardoor rekenen wellicht op de achtergrond is geraakt. Tijdens het schakeljaar zelf hebben we hier echter geen aanwijzingen voor gevonden. Maar het zou ook zo kunnen zijn dat de relatief zwakke rekenprestaties te maken hebben met het feit dat bij rekenen in de hogere groepen een groter beroep wordt gedaan op taalvaardigheid dan in de lagere groepen. Daardoor zijn de voormalige schakelklasleerlingen door hun zwakke taalprestaties ook bij rekenen in het nadeel.

Dat de achterstand van de schakelklasleerlingen bij sommige vakken na het schakeljaar weer groter wordt, doet geen afbreuk aan de in de eerdere onderzoeken gevonden positieve effecten in het schakeljaar zelf. De conclusie dat de schakelklaskinderen in het schakeljaar meer leerwinst hebben geboekt dan de controlegroep blijft overeind staan. Maar het vervolgonderzoek laat zien dat een schakeljaar alleen niet afdoende is. De meeste schakelklasleerlingen zullen ook na het schakeljaar nog extra begeleiding nodig hebben. Het schakeljaar moet worden beschouwd als een onderdeel van een integrale aanpak die niet gedurende één jaar, maar gedurende de hele schoolloopbaan vorm moet krijgen.

Met de leerlingen die in een bovenbouw-schakelklas hebben gezeten en inmiddels naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, gaat het goed. Zij presteren ten minste even goed als leerlingen met een zelfde etnische achtergrond en prestatieniveau aan het eind van groep 8. De leerlingen die in 2008/09 de overstap van basis- naar voortgezet onderwijs hebben gemaakt presteren beter en de leerlingen die het jaar daarvoor of het jaar erna naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan, even goed. Het door de schakelklas bereikte niveau hebben ze dus vastgehouden en soms zelfs uitgebouwd.

De resultaten over de voormalige kopklassers in het voortgezet onderwijs stemmen eveneens tot optimisme. Ze blijken een hogere onderwijspositie te hebben dan qua sociaal-etnische herkomst en Cito Eindtoetsscore vergelijkbare kinderen die geen kopklas hebben gevolgd. En bovendien blijken ze de investering van één jaar extra onderwijs in de kopklas meer dan goed hebben gemaakt door het volgen van de kopklas. Op basis van de resultaten kunnen we concluderen dat het volgen van het kopklasjaar de investering waard is geweest.

De resultaten wijzen er dus op dat de schoolprestaties van de voormalige schakelklaskinderen die in de bovenbouw in een schakelklas zaten, op de langere termijn succesvoller zijn dan van kinderen die op jongere leeftijd naar een schakelklas gingen. Dit zou ermee te maken kunnen hebben dat het voor leerkrachten gemakkelijker is om oudere kinderen voor de schakelklas te selecteren dan jongere kinderen, omdat zij, naarmate kinderen ouder zijn, hun capaciteiten en motivatie beter in kunnen schatten.

In dit onderzoek zijn we nagegaan hoe het in het reguliere onderwijs met voormalige schakelklaskinderen gaat. Het blijkt dat een deel van de kinderen het positieve effect van de schakelklas heeft vastgehouden of zelfs heeft uitgebouwd. We weten niet in hoeverre de voormalige schakelklaskinderen extra begeleiding hebben ontvangen en wat dan de aard was van dergelijke begeleiding. Dit zou in vervolgonderzoek uitgezocht kunnen worden door dit op scholen na te vragen en te vergelijken tussen kinderen die de positieve resultaten van de schakelklas hebben vastgehouden, en kinderen voor wie dit niet het geval is.

Literatuur

- Claassen, A. & Mulder, L. (2006). *Na vier jaar voortgezet onderwijs. Afsluitende rapportage over Prima-cohort 2000-8 in het vierde jaar, en de eindexamens van vmbo-leerlingen*. Nijmegen: ITS.
- Driessen, G., Langen, A. van & Vierke, H. (2006). *Basisonderwijs: Veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten. Basisrapportage PRIMA-cohort-onderzoek. Zesde meting 2004/05*. Nijmegen: ITS.
- Ledoux, G. & Mulder, L. (2007). *Tussenrapportage interviews schakelklassen*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Mulder, L., Roeleveld J., Veen, I. van der & Vierke, H. (2005). *Onderwijsachterstanden tussen 1988 en 2002. Ontwikkelingen in basis- en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Mulder, L., Hoeven, A. van der & Ledoux, G. (2007). *De opbrengsten van de pilot schakelklassen*. Nijmegen: ITS.
- Mulder, L., Roeleveld J. & Vierke, H. (2007). *Onderbenutting van capaciteiten in basis- en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Mulder, L., Hoeven, A. van der, Vierke, H., Ledoux, G., Veen, I. van der, Oud, W., Daalen, M. van & Roeleveld, J. (2008). *Inrichting en effecten van schakelklassen. Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in schooljaar 2006/2007*. Nijmegen: ITS.
- Mulder, L., Hoeven, A. van der, Vierke, H., Veen, I. van der & Elshof, D. (2009). *Inrichting en effecten van schakelklassen. Resultaten van het evaluatieonderzoek schakelklassen in schooljaar 2007/2008*. Nijmegen: ITS.

Bijlagen

De relatieve positie van de schakelklasleerlingen ten opzichte van de controlegroep (tussen haakjes) aan het eind van de schakelklas en in de reguliere klas.

Schakeljaar 2006/07

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 2 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 4 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 5 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 4, respectievelijk groep 5.

<i>Extra jaar (N=59)</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
gem. A-E eind schakeljaar ⁵	3,7 (3,9)	2,6 (2,0)	n.b. ⁶
gem. A-E eind groep 4	3,5 (4,0)	1,6 (2,6)	2,4 (2,7)
% E-categorie eind schakeljaar	50,0 (46,0)	0,0 (2,5)	n.b.
% E-categorie eind groep 4	20,0 (40,8)	0,0 (8,8)	2,9 (7,1)
effect size eind schakeljaar	-0,08	-0,51	n.b.
effect size eind groep 4	1,23	0,87	0,44
ontwikkeling effect size	+1,31	+1,38	n.b.

<i>Paralleljaar (N=42)</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
gem. A-E eind schakeljaar	4,2 (3,9)	2,0 (2,0)	n.b.
gem. A-E eind groep 5	3,7 (3,4)	2,8 (2,5)	3,0 (2,8)
% E-categorie eind schakeljaar	33,3 (46,0)	0,0 (2,5)	n.b.
% E-categorie eind groep 5	14,3 (16,1)	9,5 (7,2)	13,6 (6,1)
effect size eind schakeljaar	0,54	-0,26	n.b.
effect size eind groep 5	-0,20	-0,24	-0,03
ontwikkeling effect size	-0,74	+0,02	n.b.

⁵ Dit is het gemiddelde van de A-E categorieën, waarbij A t/m E is omgezet naar 1 t/m 5.

⁶ N.b. is 'niet beschikbaar'.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 3

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 3 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 5 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 6 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 5, respectievelijk groep 6.

<i>Extra jaar (N=31)</i>	(Lees)woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	
gem. A-E eind schakeljaar	4,6 (4,2)	4,2 (2,7)	n.b.	
gem. A-E eind groep 5	3,0 (3,4)	2,9 (2,5)	3,2 (2,5)	
% E-categorie eind schakeljaar	65,0 (49,9)	45,0 (11,9)	n.b.	
% E-categorie eind groep 5	20,0 (16,1)	11,1 (7,2)	15,0 (7,2)	
effect size eind schakeljaar	-0,25	-1,18	n.b.	
effect size eind groep 5	-0,13	-0,46	-0,22	
ontwikkeling effect size	+0,12	+0,72	n.b.	

<i>Paralleljaar (N=73)</i>	(Lees) woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begrijpend lezen
gem. A-E eind schakeljaar	4,3 (4,2)	3,0 (2,7)	n.b.	n.b.
gem. A-E eind groep 6	4,1 (3,4)	2,6 (2,6)	3,7 (2,7)	3,3 (3,3)
% E-categorie eind schakeljaar	48,6 (49,9)	11,5 (11,9)	n.b.	n.b.
% E-categorie eind groep 6	43,1 (19,5)	8,5 (7,3)	39,7 (9,2)	17,9 (12,4)
effect size eind schakeljaar	-0,08	-0,31	n.b.	n.b.
effect size eind groep 6	-1,65	-0,01	-0,87	0,13
ontwikkeling effect size	-1,57	+0,30	n.b.	n.b.

Schakeljaar 2007/08

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 1

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 1 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 2 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 3 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 2, respectievelijk groep 3.

Opmerking: bij paralleljaar eind schakelklas gaat het om de toetsen Taal voor Kleuters en Ordenen.

<i>Extra jaar (N=28)</i>	Taal voor Kleuters		Ordenen
gem. A-E eind schakeljaar	4,2 (2,6)		4,1 (2,5)
gem. A-E eind groep 2	3,3 (2,7)		2,8 (2,6)
% E-categorie eind schakeljaar	57,1 (7,6)		53,6 (7,3)
% E-categorie eind groep 2	28,6 (7,8)		9,5 (6,5)
effect size eind schakeljaar	-1,43		-1,13
effect size eind groep 2	-0,60		-0,16
ontwikkeling effect size	+0,83		+0,97

<i>Paralleljaar jaar (N=45)</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
gem. A-E eind schakeljaar	3,0 (2,6)	3,0 (2,6)	2,1 (2,5)
gem. A-E eind groep 3	4,1 (3,8)	2,4 (2,2)	3,3 (2,3)
% E-categorie eind schakeljaar	22,7 (7,6)	22,7 (7,6)	2,2 (7,3)
% E-categorie eind groep 3	58,6 (40,4)	12,4 (5,1)	13,5 (5,6)
effect size eind schakeljaar	-0,50	-0,50	0,03
effect size eind groep 3	-0,65	-1,42	-0,70
ontwikkeling effect size	-0,15	-0,92	-0,73

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 2 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 3 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 4 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 3, respectievelijk groep 4.

<i>Extra jaar (N=58)</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
gem. A-E eind schakeljaar	3,3 (3,9)	3,4 (2,2)	3,3 (2,3)
gem. A-E eind groep 3	3,9 (3,9)	1,5 (2,2)	2,6 (2,3)
% E-categorie eind schakeljaar	37,5 (42,6)	16,7 (6,0)	11,1 (4,8)
% E-categorie eind groep 3	41,2 (42,6)	2,4 (6,0)	12,7 (4,8)
effect size eind schakeljaar	0,43	-0,93	-0,56
effect size eind groep 3	-0,51	-0,30	-0,11
ontwikkeling effect size	-0,94	+0,63	+0,45

<i>Paralleljaar (N=101):</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen
gem. A-E eind schakeljaar	4,1 (3,9)	2,0 (2,2)	2,8 (2,3)
gem. A-E eind groep 4	4,3 (4,0)	2,7 (2,7)	3,2 (2,7)
% E-categorie eind schakeljaar	35,5 (42,6)	0,0 (3,6)	21,4 (4,8)
% E-categorie eind groep 4	62,7 (40,5)	11,6 (7,8)	28,3 (6,8)
effect size eind schakeljaar	-0,21	0,03	-0,26
effect size eind groep 4	-0,57	-0,07	-0,71
ontwikkeling effect size	-0,36	-0,10	-0,45

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 3

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 3 zaten, zitten in schooljaar 2008/09 in groep 4 als het schakeljaar een extra jaar is geweest en in groep 5 als schakeljaar een paralleljaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 4, respectievelijk groep 5.

<i>Extra jaar (N=37)</i>	Woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	
gem. A-E eind schakeljaar	4,2 (4,0)	4,2 (2,7)	4,2 (2,7)	
gem. A-E eind groep 4	4,5 (4,0)	2,8 (2,7)	3,6 (2,7)	
% E-categorie eind schakeljaar	39,1 (40,3)	45,5 (8,7)	56,5 (7,8)	
% E-categorie eind groep 4	67,9 (40,5)	16,0 (7,8)	30,6 (6,8)	
effect size eind schakeljaar	-0,17	-1,36	-1,54	
effect size eind groep 4	-0,74	-0,02	-0,73	
ontwikkeling effect size	-0,57	+1,34	+0,81	

<i>Paralleljaar (N=89)</i>	(Lees) woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begrijpend lezen
gem. A-E eind schakeljaar	4,3 (4,0)	3,1 (2,7)	3,3 (2,7)	n.b.
gem. A-E eind groep 5	3,5 (3,2)	2,7 (2,5)	3,6 (2,8)	3,1 (4,3)
% E-categorie eind schakeljaar	53,2 (40,3)	10,7 (8,7)	13,9 (7,8)	n.b.
% E-categorie eind groep 5	25,4 (12,2)	10,5 (8,2)	39,3 (10,8)	23,5 (34,8)
effect size eind schakeljaar	-0,29	-0,44	0,61	n.b.
effect size eind groep 5	-0,31	-0,25	-1,06	1,61
ontwikkeling effect size	-0,02	+0,19	-1,67	n.b.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 4

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 4 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 6. Dat geldt hier voor alle leerlingen, want er waren vrijwel geen leerlingen voor wie dit jaar een extra jaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 6.

<i>Paralleljaar (N=33)</i>	(Lees) woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begrijpend lezen
gem. A-E eind schakeljaar	n.b.	2,9 (2,5)	2,7 (2,8)	n.b.
gem. A-E eind groep 6	4,0 (3,5)	3,2 (2,6)	4,4 (2,7)	3,5 (3,3)
% E-categorie eind schakeljaar	n.b.	9,1 (7,7)	6,1 (8,5)	n.b.
% E-categorie eind groep 6	25,9 (20,2)	14,0 (7,4)	63,6 (10,4)	12,5 (8,7)
effect size eind schakeljaar	n.b.	-0,38	0,19	n.b.
effect size eind groep 6	-1,25	-0,38	-2,49	0,12
ontwikkeling effect size	n.b.	0,00	-2,68	n.b.

Schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 5

Leerlingen die voor de schakelklas in groep 5 zaten, zaten in schooljaar 2008/09 in groep 7. Dat geldt voor alle leerlingen, want er waren geen leerlingen voor wie dit jaar een extra jaar is geweest. Hun scores in de reguliere klas hebben dus betrekking op het einde van groep 7.

<i>Paralleljaar (N=68)</i>	(Lees) woordenschat	Technisch lezen	Rekenen	Begrijpend lezen
gem. A-E eind schakeljaar	n.b.	2,6 (2,6)	3,1 (2,8)	3,3 (3,3)
gem. A-E eind groep 7	3,7 (3,3)	2,4 (2,5)	4,2 (2,5)	4,1 (3,6)
% E-categorie eind schakeljaar	n.b.	9,3 (6,4)	23,2 (11,6)	17,9 (10,7)
% E-categorie eind groep 7	33,3 (16,0)	10,5 (8,4)	49,3 (10,7)	31,9 (6,6)
effect size eind schakeljaar	n.b.	-0,18	-0,82	-0,13
effect size eind groep 7	-0,39	0,18	-2,28	-0,45
ontwikkeling effect size	n.b.	+0,36	-1,46	-0,32

ISBN 978 90 5554 410 3
NUR 840